

papiers

empordanesos

Suplement Literari i Cultural

ANY II (Segona Època)/NÚM. 18/JUNY 1985/SUPLEMENT HORA NOVA 417/Figueres (Alt Empordà)

• Coordinació i edició a cura de Rafael Pascuet

Un any sense Foucault.— El 25 de juny de 1984 moria de manera inesperada en un hospital psiquiàtric parisenc Michel Foucault, un dels noms claus de la història del pensament contemporani.

Un treball d'Arnau Ambatlle, la transcripció de les parts més

generals d'un vídeo divulgatiu enregistrat pel propi Foucault el 1982 i una cronologia bàsica de la seva vida/obra componen el petit recordatori que **papiers empordanesos** vol dedicar avui a la memòria del pensador desaparegut.

Foucault o la seducció d'un enciclopedista furtiu

Arnau Ambatlle

Més que un pensament, amb Michel Foucault desaparegué una manera molt personal de *des-compondre* el pensament, de fer-li l'autòpsia en viu, sense anestèsies i sense por als resultats, per més que el temut diagnòstic posés al descobert l'extrema fragilitat del pacient. Ens ho temíem: que en el pensament no hi ha res, absolutament res, de natural i etern; que les veritats de l'avui són les supersticions del demà; que tot pensament és combustible, estratègic, provisional, redundant, i fet a la mida del paradigma (inquietud/seguetat) que defineix al pensador; que darrera de tot pensament s'amaga, en una última instància hermètica i no apel·lable, el *no res*, la més escandalosa de les buidors i les banalitats, allò que no té nom, allò que a la seva manera ja intuïren o sospitaren abans que Foucault alguns dels pensadors més desinhibits, més arriscats, més aproximadament lliures, del món occidental. Citem-ne alguns dels més propers: Helvétius, Diderot, un cert Marx, Nietzsche, Freud, Wittgenstein, Heisenberg, Godel, el darrer Huxley...

Foucault no es féu il·lusions en el seu treball de cartògraf minucios dels comportaments humans. Agafant l'home —en totes les seves dimensions conegudes— com a eix absolut de tot el seu pensament, Foucault no seguí les petjades de certs filòsofs que semblen passar-se el dia (l'obra) comptant i descrivint els barrots de la presó on sense remei envellim. Però tampoc no féu res —en una altra direcció, no menys freqüentada— per a bastir un sonor edifici retòric a la mida de les nostres esperances, ni per dissenyar un *prêt-à-porter* filosòfic més

o menys ortopèdic (ideològic) per anar passant l'estona entre distrets i avorrits mentre arriba allò que és inevitable. Definitivament barrada la caverna platònica, Foucault

tractà —simplement— de *pensar* des de l'exterior de la cova; i sense més ombres que les inevitables, que les dibuixades per la precària capacitat de l'espècie per a explicar-se

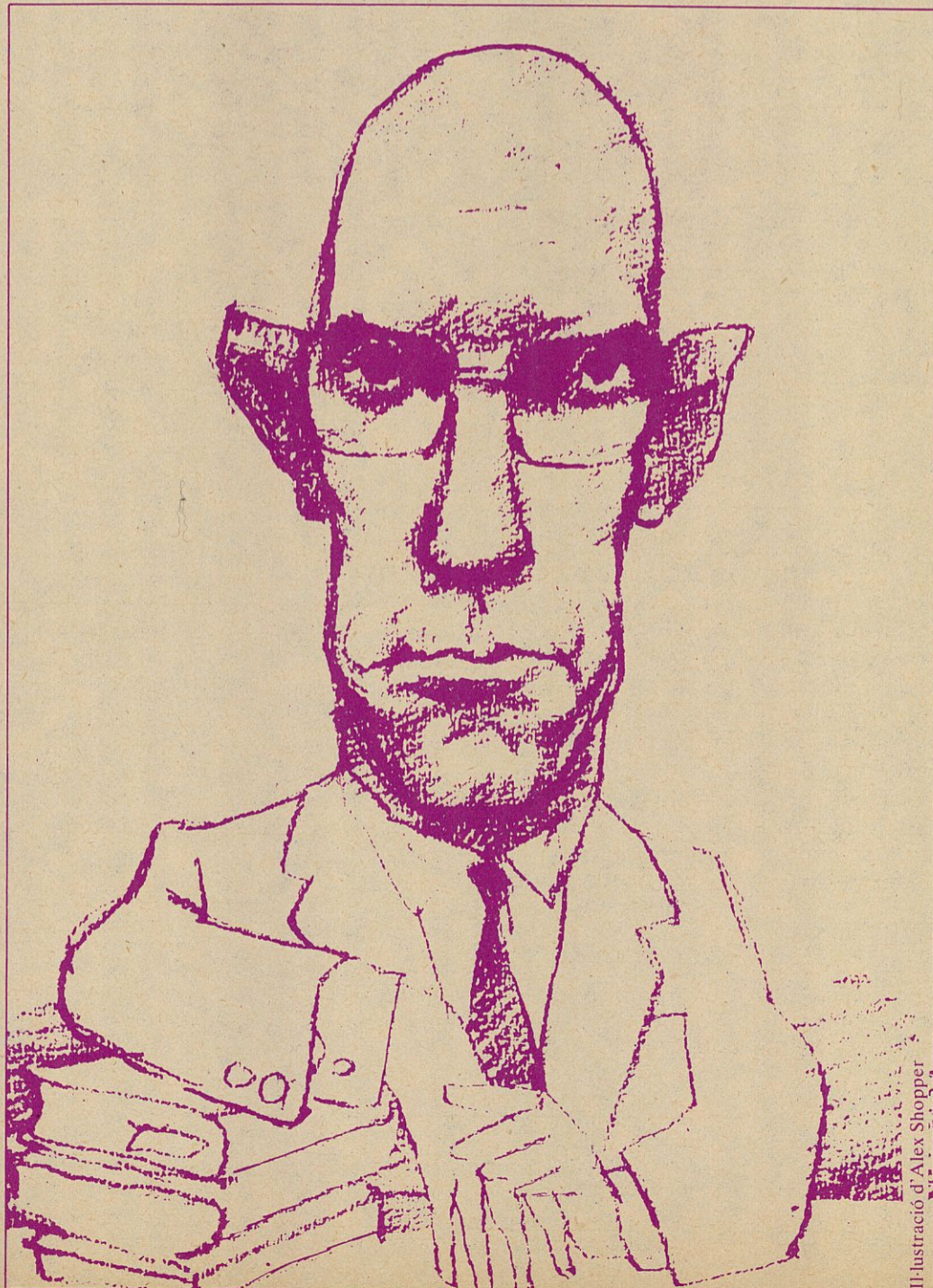
allò que sap que no sap. Pensar, no *com-pensar*; ni tampoc *dis-pensar*, òbviament.

No té res d'estrany, aleshores, que en lloc de plantejar-se el vell formulari vigent des

dels gramàtics grecs (*qui pensa, què es pensa, d'on surt allò que es pensa...*) Foucault tirés pel dret en el seu intent de subvertir el platonisme i, tot invertint el qüestionari, es demanés *sobre què* s'ha de pensar. Els lectors de la seva obra ja coneixen la resposta, que sempre fou la mateixa amb molt diferents paraules: hem de pensar sobre allò més imminent i evident, sobre allò que ens constitueix tal com som ara i aquí i ens fa transeüts essencials, orfes radicals i irreversibles de tota majúscula.

I com fer-ho? Foucault no deixà cap resposta, cap fórmula, cap mètode articulable en reglaments u ordenances, única garantia per altra banda per a no hipotecar per endavant els límits de la recerca. Ens deixà però una actitud, una manera de fer que sura en les seves millors pàgines: mantenir l'eina discursiva ben esmolada, desperta i neta de paràsits (dogmes, creences, ideologies i demés articles del catàleg ingenu a l'abast, a través de les quals *som pensats* però difícilment *aconseguim pensar*); avançar a cops de paradoxa a través de la xarxa de signes i símbols i rites que ens envolten, i fer-ho amb curiositat pluridimensional, interdisciplinària, crítica, radical, secularitzada, llúcida, relativitzada, no ingènua,...; fer que la nostra mirada s'entreguï en tot allò que ha fet possible aquest accident biològic i invent cultural alhora anomenat home. És a dir, mitjançant l'arqueologia del saber, dels sabers.

Per altra banda, l'avantatge de Foucault sobre altres pensadors està en què el rescaten de l'oblit els temes que tractà i no els seus *modos*, per

Il·lustració d'Alex Shopper

no dir la moda. Foucault parlà de la follia, de l'escola, de la caserna, de la presó, de la sexualitat i el plaer, de la mirada repressiva que ja desqualifica en el mateix moment que tracta de qualificar. Parlà dels més evidents atributs de la societat disciplinària, i posà sobre la taula una paraula que d'altres acabaren de buidar de sentit a força d'emprar-la impunement, ja sigui des del dialecte de l'esclau o des de la gramàtica de l'amo. Aquesta paraula és

poder, el *Poder*. Foucault parlà, en definitiva, de temes nuclears, dels nusos que conformen la xarxa inaparent que s'amaga sota la superfície enganyosament llisa i sense textures de la nostra Lògica.

Dins la prodigiosa epopeia del pensament occidental (descobriments del pensament racional; invent de la Raó; enderrocament de la Raó mitjançant l'exercici de la pròpia raó discursiva, fins a fer frontollar les mateixes bases del pensament racional),

dins d'aquest viatge al·lucinant i vertiginós, podríem situar Foucault com un últim (?) representant de la lluminosa nissaga dels enciclopedistes, nòmina pel que sembla ja definitivament tancada i llesta per al corresponent balanç per liquidació.

I ja que parlem d'enciclopedistes, ¿com resistir-se a fer un paral·lelisme, potser més somiat que real, entre Diderot i Foucault? El lector de *Jacques le Fataliste* mai no reïx del tot a conèixer la història dels amors del protagonista, però a canvi aprèn moltes co-

ses d'altres amors i això fa que potser es senti estimulat a capbussar-se en el mateix mecanisme de l'amor. El lector que practica l'obra de Foucault es trobarà en un cas semblant: mai no ensopegarà amb la definició inapel·lable del Poder, ni tan sols amb una fenomenologia general de les seves coaccions, vigilàncies i tiranies. Però en canvi escoltarà històries i rebrà intuïcions que li permetran de fer-se amb una idea (la seva, no la de Foucault) d'allò pel qual s'inventaren les idees. Tota una manera oblíqua, esbiai-

xada, d'introduir el tema proposat que ja l'admirable Diderot havia tingut en compte. «Un autor paradoxal —escriu Diderot— mai no ha d'exposar la seva idea, sinó sempre les seves proves: ha de penetrar l'ànima del lector furtivament, no pas per la força bruta».

En aquest sentit, la lliçó de Foucault és la del més inoblidable i seductor *marauder* del pensament contemporani.

Michel Foucault segons Michel Foucault

Enregistrant una llarga conversa amb Michel Foucault, el Centre National pour la Recherche Scientifique (CNRS) produí el 1982 un vídeo d'una hora i mitja de durada amb una finalitat precisa: posar a l'abast del gran públic els trets bàsics del pensament *foucaultia*.

papers empordanesos ha tingut accés a aquest vídeo —que la

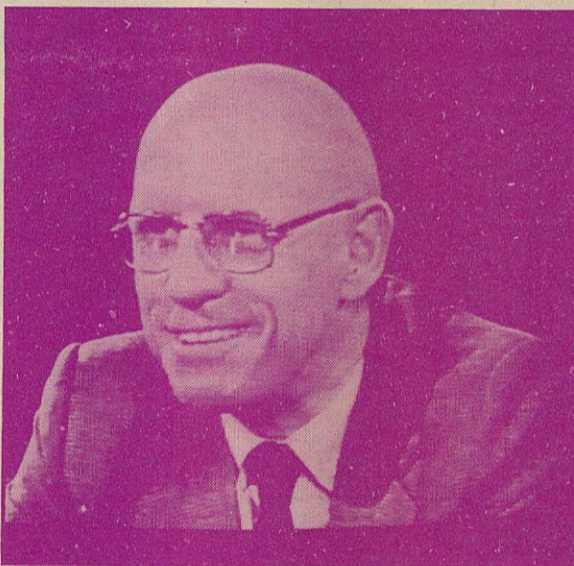
sobrada mort del pensador ha convertit en un document històric—, i n'ha transcrit per als seus lectors els capítols més generals de la conversa, aquells en els que Michel Foucault parla del fil conductor del seu pensament així com d'alguns dels temes més substantius de la seva obra.

—No hi ha dubte que vostè és ben conegut: ensenya al Collège de France i després de «L'histoire de la folie», «Naissance de la clinique», «Les mots et les choses», «L'ordre du discours», «L'archéologie du savoir», «Surveiller et punir», està escrivint actualment una història de la sexualitat. Aquestes obres són en bona part conegudes, unes més que altres, i algunes han suscitat uns debats a vegades apassionats. Em semblaria tanmateix interessant que vostè ens expliqués una mica com s'ha anat fent pas a través d'una sèrie de temes, de qüestions. ¿Per què s'ha interessat en la història de la psiquiatria, en la història de la medicina, en la història de les institucions penitenciàries, i, ara, en la història de la sexualitat? ¿Per què avui sembla estar interessat en la història del dret? ¿Quin ha estat, al cap i a la fi, el seu itinerari? ¿Quin és el fil conductor de la seva reflexió, en el cas que sigui possible de respondre a una tal pregunta?

—Sí, és una pregunta difícil la que vostè em planteja. Primer, perquè del fil conductor hom no pot desfer-se'n sinó després d'haver estat conduït al terme final, és a dir, el moment en que hom ha acabat o s'està a punt d'acabar d'escriure. I després, en el fons, com ja sap vostè, jo no em considero pas ni un escriptor ni un profeta: jo treballo. I treballo en bona manera, no cal dir-ho, arrossegat moltes vegades per les circumstàncies, per sol·licitacions exteriors, per conjuntures molt diverses, i jo no tinc pas cap intenció de fer la llei. Em sembla que si en això que faig hi ha una certa coherència, aquesta es troba potser més lligada a una situació que ens pertoca a tots, uns i altres, i en la qual tots hi estem atrapats, més que no pas a una, diguem-ne, institució fonamental o a un pensament sistemàtic. És veritat, si vostès volen, que em sembla que la filosofia moderna neix potser després del dia que Kant plantejà la qüestió *Was Aufklärung?* És a dir: què és el que passa entorn nostre? Què és el nostre present? Què és això, avui?

Es tracta, evidentment, d'una qüestió que no hauria tingut cap sentit per a Descartes. És una qüestió que comença a tenir sentit per a Kant. És una qüestió que, més o menys, és també la qüestió de Hegel: què és ara? Sí. És també la qüestió de Nietzsche.

Penso que la filosofia, entre les diferents funcions que pot i ha de tenir, té també la de preguntar-se sobre el que nosaltres som en el nostre present i en la nostra actualitat. Diré que és pensant en això que plantejo la qüestió, i en aquesta mesura sóc nietzschia o hegelia o kantia.

Com és que jo he vingut a plantejar aquesta mena de qüestió? Per dir dues paraules sobre la història de la nostra vida intel·lectual als uns i als altres, diguem dins l'Europa Occidental i després de la guerra, podríem dir això: hom disposava, cap als anys 1950, d'una part d'una perspectiva, d'una forma d'anàlisi, que eren molt profundament inspirades per les fenomenologies que eren, en cert sentit i aleshores, podríem dir una filosofia dominant. I no empro aquest mot, *dominant*, en cap sentit pejoratiu; no podem pas dir que hi havia una dictadura o un despotisme d'aquesta forma de pensar, però dins l'Europa Occidental, i en particular a França, la filosofia era, en certa mesura, un estil general d'anàlisi. Era una mena d'anàlisi que reivindicava com una de les seves tasques fonamentals l'anàlisi del concret. I és ben cert que, des d'aquest punt de vista, hom podia quedar-se una mica insatisfet, en la mesura que el concret al qual es referia la fenomenologia era, com ho diria, una mica acadèmic i universitari. Teníem objectes privilegiats de la descripció fenomenològica que eren o bé l'experiència viscuda o bé la percepció d'un arbre a través de la finestra del despatx. En fi, jo sóc una mica sever, però el camp d'objectes que la fenomenologia recorria era, cal dir-ho, una mica predeterminat per una tradició filosòfica i universitària que potser valia la pena d'exemplar una mica.

I allò que m'impel·lia a escapar un problema

històric era de saber si hom pot, si hom vol descriure l'articulació social col·lectiva d'una experiència com la de la follia, quin és el seu camp social, quin és el conjunt d'institucions i pràctiques que cal històricament analitzar i per a les quals les anàlisis marxistes són una mica així com els vestits de confecció, mal ajustats. I en tercer lloc, a través d'això, a través de l'anàlisi d'experiències històriques, col·lectives, socials, lligades a contextos històrics precisos, com es pot fer la història d'un coneixement, la història de l'emergència d'una coneixença i com uns objectes nous poden arribar al domini del coneixement, poden presentar-se com a objectes per a conèixer. A través de quines transformacions històriques, de quines modificacions institucionals s'ha constituït una experiència de la follia en la qual hi ha ensem el pol subjectiu de l'experiència de la follia i aquell pol objectiu de la malaltia mental. Heus aquí, doncs, una mica si no l'itinerari sí almenys el punt de sortida del meu treball.

I potser el quart corrent, el quart punt de referència de la meua trajectòria, ha estat, si vostès volen, els textos més aviat literaris i menys integrats dins la tradició filosòfica. Jo penso que escriptors com ara Artaud o Bataille o Blanchot, que han estat per als homes de la meua generació molt importants, i que en el fons hi havia la qüestió de les experiències límit, aquesta classe d'experiències que en comptes d'ésser considerades centrals, d'ésser avaluades positivament en una societat, són considerades com experiències frontereres, a partir de la qual cosa hom sotmet a qüestió fins i tot allò que en general és considerat com acceptable. Així, en un aspecte, fer de la història de la follia un interrogant sobre el nostre sistema de raó.

—Vostè ha presentat la filosofia dins la seva actualitat des de Kant com fent una pregunta que, em penso, ens concerneix a tots i que en el fons permet a l'home de preguntar-se sobre la seva situació dins la història, dins el món, dins la societat. Em sembla que a través de tot el què vostè ha escrit, des de la història de la follia fins a la història de la sexualitat, hi ha una percepció d'aquesta realitat que sembla interessar-lo particularment i que es relaciona amb tot allò que hom podria denominar-se tècniques de reclusió, de vigilància, de control; en una paraula, la manera amb què l'individu ha estat progressivament controlat dins la nostra societat. Pensa vostè que

efectivament no es tracta d'un element que des de fa algun temps, des de potser l'època clàssica dins la nostra història, és molt determinant per a comprendre aquesta modernitat?

—Sí, és veritat. Potser no és un problema que m'hagués plantejat al començament, sinó que és de mica en mica, estudiant un cert nombre de coses com ara la psiquiatria, la medicina, el sistema penal, que tots aquests mecanismes de reclusió, d'exclusió, de vigilància, de control individual, m'han semblat molt interessants i molt importants. Bé. És possible que hagi plantejat aquestes qüestions d'una manera una mica salvatge en un moment donat, en el moment en què m'he adonat que eren importants. Crec que cal delimitar ben bé de què es tracta i quina és la classe de problemes que hom pot plantejar arran de tot això. Em sembla que en la major part de les anàlisis, tant si són de tipus pròpiament filosòfic com si són polítiques, quan no anàlisis marxistes, la qüestió del poder n'havia estat relativament marginalitzada o en tot cas, diguem-ho així, simplificada. O bé es tractava d'esbrinar quins eren els fonaments jurídics que podien legitimar un poder polític, o bé es tractava de definir el poder dins una funció de simple conservació o reducció de relacions de producció. Aleshores, es tractava de la qüestió filosòfica del fonament de l'anàlisi històrica de la superestructura. Això em semblava insuficient, m'ha semblat insuficient per algunes raons, i en principi perquè jo crec (i un cert nombre de coses situades en uns dominis una mica concrets que he intentat d'analitzar ho demostren) que les relacions de poder són força més profundament implantades que el simple nivell de les superestructures.

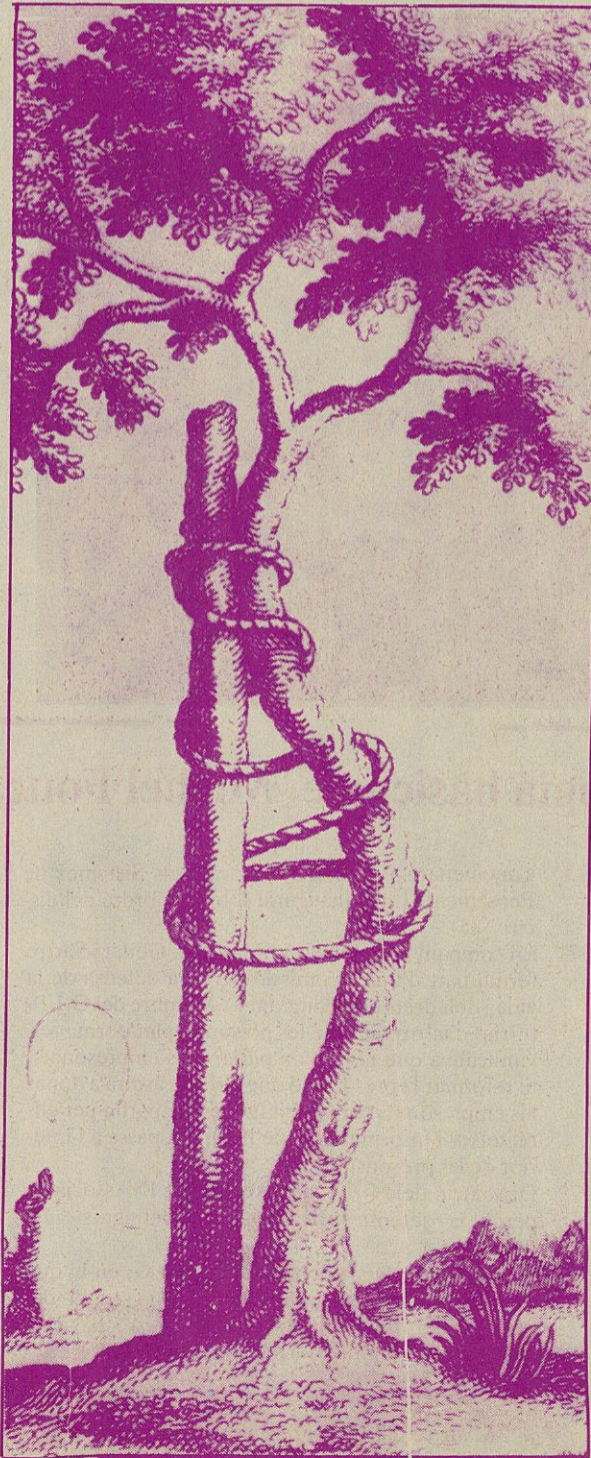
En segon lloc, la qüestió del fonament del poder és important però, perdonin, el poder no funciona pas a partir del seu fonament. Hi ha poders no fundats que funcionen molt bé i poders que han cercat de fundar-se, que efectivament s'han fundat, però que finalment no han funcionat. El meu problema ha estat de dir-me: però, ¿és que no és possible d'estudiar la manera com efectivament funciona el poder? Així, quan dic el poder, no es tracta pas en absolut d'assenyalar una instància o una espècie de potència que s'hi trobaria, oculta o visible, tant se val, i que difondria la seva radiació nociva a través del cos social o que estendria d'una manera fatal la seva xarxa. No es tracta pas que el poder, o qualsevol altra cosa que sigui el poder, llenci una gran xarxa, cada cop més tancada, que escanyaria la societat i els individus. No es tracta pas d'això, en absolut. El poder són relacions. El poder no és pas una cosa. És una relació entre dos individus i una relació tal que l'un pot conduir la conducta d'un altre, determinar la conducta d'un altre, determinar-la voluntàriament en funció d'un determinat nombre d'objectius que li són propis.

—I per tal d'estudiar aquest objecte, o els diferents objectes que vostè ha estudiat, vostè ha utilitzat un mètode històric. Això no obstant, en el fons, el que sembla a tothom avui i altrament el que constitueix en gran part la novetat de les seves anàlisis, no pas des del punt de vista del contingut sinó des del punt de vista del mètode, vostè ha efectuat una mena de desplaçament dins el mètode històric. És a dir: ja no és una història de la ciència, ja no és una epistemologia, ja no és una història de les ideologies, ni fins i tot ja no és una història de les institucions; hom té la impressió que és tot això al mateix temps... Vostè ha hagut de transformar profundament la manera en què era concebuda la història. ¿Tal volta, per exemple, l'oposició entre saber i ciència que s'evidència a la seva obra, i principalment en un cert nombre d'escrits més metodològics, tal volta aquesta oposició li sembla molt important des del punt de vista d'aquest gènere d'història que vostè ens proposa?

—Crec, en efecte, que la classe d'història que jo faig duu un determinat nombre de marques, o de

handicaps, com vulgueu. En principi, la cosa que jo voldria dir és que, una altra vegada, la pregunta de la qual parteixo és: ¿què som nosaltres i què som nosaltres avui? ¿Què és aquest instant que és el nostre? Doncs, ben mirat, és una història que arrenca d'aquesta actualitat. Segona: és tot intentant plantejar problemes concrets com jo començo a treballar, i el que em sembla interessant és de perdre, d'escollir, uns punts que són particularment fràgils o sensibles dins l'actualitat. És a dir, que no sabria imaginar gaire una història, diguem-ne, que fos pròpiament especulativa i el camp de la qual no fos determinat per alguna cosa que s'esdevé actualment. O sigui que tot l'interès no és pas, segurament, de seguir el que s'esdevé i de seguir, tal com es diu, la moda. Per exemple, després d'haver escrit deu llibres, altrament ben bons, sobre la mort, no escriuràs pas el que fa onze amb el pretext que és la qüestió actual. El joc consisteix a intentar de detectar, d'entre les coses de les quals encara no s'ha parlat, quines són les que actualment presenten, mostren, donen, alguns indicis més o menys difusos de fragilitat dins el nostre sistema de pensament, dins la nostra manera de reflexió, dins la nostra pràctica. És, per tant, una història de l'actualitat que encara s'està dibuixant.

—Sí, però, quant a aquesta actualitat, en el fons, la manera amb què vostè elabora la història em sembla original ¿És que en el fons és determinada pel mateix objecte que vostè analitza? ¿És tenint en compte aquests problemes que vostè entén com a molt fràgils o com a

problemes claus dins la nostra societat, que vostè s'ha llançat a refer-ne la història per aclarir-los, sens dubte, però fer-ne la història d'una manera específica?

—Sovint la gent ha llegit el que jo he fet com unes menes d'anàlisis ensems complicades, una mica obsessives, i que condueixen finalment a un «deu meu, com en som de presoners del sistema que és el nostre, com en són de nombrosos els lligams que ens retenen, i com n'és de difícil de desfer el nus, els nusos, que la història ha fet entorn nostre!». Quan, en realitat, jo vull fer tot el contrari quan intento estudiar quelcom com la follia o la presó o la sexualitat...

Prenem, si us sembla, l'exemple de la presó. El que jo he volgut fer era mostrar com finalment aquesta adequació, per a nosaltres tan clara i simple de la pena amb la privació de la llibertat, era en realitat una cosa recent, un invent. És un invent tècnic els orígens del qual són sens dubte llunyans, però que realment ha estat integrat a l'interior del sistema penal i que ha format part de la racionalitat penal a partir de la fi del segle XVIII. I vaig intentar esbrinar les raons per les quals la presó havia esdevingut així una mena d'evidència dins el nostre sistema penal.

—En alguna banda ha escrit vostè que el dret és, al capdevall, la cicatriu d'això que anomenem civilització; i una cicatriu és sempre la petjada d'un trauma i, en el nostre cas, d'una certa cirurgia social ¿Quins serien, segons el seu criteri, els episodis més rellevants d'aquesta operació?

—Bé. Tot el que puc dir-li són hipòtesis de treball que tracto de posar a prova actualment. Sabem que sota l'Antic Règim la fortuna era essencialment terratinent i monetària, de manera que la burgesia, en tant que propietària terratinent, havia de defensar la seva propietat, per un costat, contra l'impost reial, contra els drets feudals, i, per un altre costat, contra les rapinyes camperoles a l'hora de les collites. Havia de defensar també els seus béns mobles contra els lladres, contra els saltejadors de camins. Però quan la fortuna burgesa s'invertí, en gran escala, en una economia de tipus industrial, és a dir, en tallers, en eines, en màquines, en matèries primes, en stocks, i tot això fou posat en mans de la classe obrera, la burgesia posà literalment la seva fortuna en mans de les capes populars. Per una banda, aquestes tenien, per tradició, un vell idealisme respectuós vers la propietat aliena, i, per altra, el formidable aldarull de la Revolució francesa els havia mostrat una nova forma d'il·legalisme polític, de lluita política contra el sistema existent, que ja s'havia convertit per a elles si no en un costum, sí almenys en una possibilitat. El perill de les noves formes de fortuna burgesa féu a la burgesia molt més intolerant vers aquestes formes d'il·legalisme que ja abans reprimia però amb un cert laxisme. La persecució dels lladres, la represió de tota la quantitat de petites depredacions de les quals molta gent vivia sota l'Antic Règim, començà a ser sistemàtica a partir d'aquesta època. I fou llavors, cap a la segona meitat del XVIII, quan la idea de què el delinqüent, aquell que no observa les normes establertes (ja sigui per tradició o per llei escrita), és un enemic de tota la societat i no, com fins aleshores, un enemic solament d'aquell a qui havia perjudicat, començà a prosperar.

Però no n'hi ha prou amb això per explicar els canvis profunds en la pràctica real de la penalitat. Allò que encara em sembla més important, més determinant, és aquest posar vigilància permanent a la població, als obrers, als camperols. Una nova forma de poder polític s'exerceix a partir d'aquesta vigilància. De llavors ençà, el veritable problema és la policia. Si vostè vol, podríem dir allò que a finals del XVIII o principis del XIX s'inventà fou el panoptisme. Un invent que s'ha

anat arrodonint amb el temps fins a ser viscut com quelcom natural dins del marc de les relacions socials.

El somni de Bentham, el panoptíoc, en el que un sol individu podria vigilar tothom, és en el fons el somni o, millor dit, un dels somnis més persistents de la burgesia; un somni en bona mesura realitzat. Tal vegada no ha estat realitzat sota la forma arquitectònica que Bentham proposava, però hem de recordar allò que Bentham deia a propòsit del panoptíoc: és una forma d'arquitectura, evidentment, però sobretot és una forma de govern. Bentham veia en el panoptíoc una definició de les formes de l'exercici del poder. Comparis sinó el text de Bentham, escrit el 1787, amb la presentació del còdig penal de Treilhard, de 1810, o qualsevol altre text anàleg posterior a Europa: Treilhard presenta el poder polític com una espècie de panoptíoc realitzat mitjançant les institucions. Diu: l'ull de l'emperador podrà abastar els racons més foscos de l'Estat. Tothom serà vigilat. El somni arquitectònic de Bentham es convertí així en una realitat jurídica i institucional amb l'Estat napoleònic, que fou el model de tots els Estats occidentals del XIX. Així que vivim en una societat panòptica, amb unes estructures de vigilància absolutament generalitzades (i el que és més sorprenent, generalment admeses com a naturals), dins les quals els sistemes penals, els sistemes judicials; en són una peça, i de les que la psicologia, la psiquiatria, la criminologia, la sociologia, la psicologia social en són els efectes. És en aquest punt, en aquest panoptisme generalitzat de la societat, on jo crec que ha de situar-se el naixement de la presó.

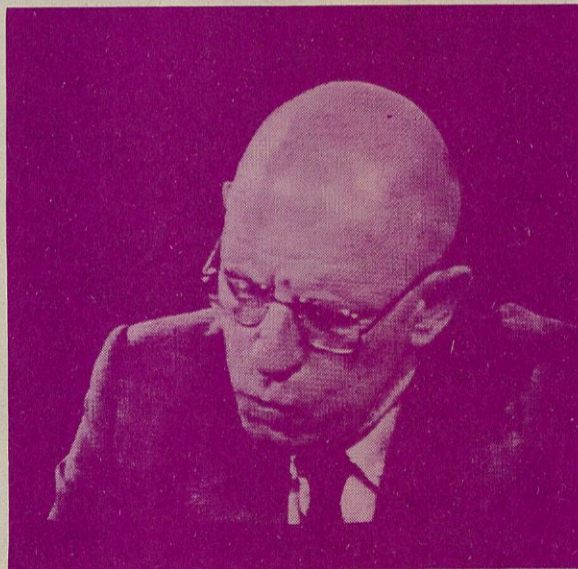
—El seu mètode històric pròpiament dit, que és un mètode que fa una mena d'arqueologia o de genealogia, potser segons els objectes i el desenvolupament del seu pensament, cerca de mostrar que finalment no hi ha cap fonament a les pràctiques del poder. ¿És que vostè estaria d'acord de dir que, en el fons, des d'un punt de vista filosòfic i dins el conjunt del seu desenvolupament, el que vostè pretén és també destruir tota empresa que pretengui donar un fonament al poder?

—Crec que l'activitat de donar un fonament al poder, activitat que consisteix a interrogar-se sobre allò que pot fonamentar el poder que s'exerceix sobre meu, crec que aquesta qüestió és important, és essencial, fins i tot que és la qüestió fonamental. Però el fonament que hom dona com a resposta a aquesta qüestió forma part d'un camp històric a l'interior del qual aquesta té un lloc totalment relatiu; és a dir, que no es troba pas en el fonament, però és molt important que dins una cultura com la nostra la qüestió està en saber si

hom pot trobar-lo en una altra banda o en altres cultures. D'això no en sé res, però és molt important que per a nosaltres, no solament des de fa segles sinó de mil·lenis, un cert nombre de coses, com ara en particular l'exercici del poder polític, es pregunta a si mateix o veu com el pregunten persones que plantegen la qüestió: però, què és el que et funda?, què és el que et legitima? Això és un treball crític.

—En el fons, el tipus de història que vostè ha fet és ben bé una anàlisi; vostè ha parlat d'estratègies, però hi ha també una anàlisi de la manera amb què un cert nombre de pràctiques han cercat llur propi fonament.

—Jo diria que faig la història de les problematitzacions, és a dir, la història de la manera per la qual les coses es constitueixen en problema. ¿Com i per què i de quina manera particular la follia s'ha constituït en problema en el món modern? Aleshores no és pas, de fet, ni la història de les teories, ni la història de les ideologies, ni àdhuc la història de les mentalitats el que m'interessa. És la història de les problemàtiques; és, diguem-ne, la genealogia dels problemes el que m'interessa ¿Per què tal tipus de problema? ¿Per què tal moda de problematització apareix en un moment determinat a propòsit d'un terreny, per exemple, de la sexualitat? Bé. He trigat molt de temps a començar a adonar-me de quina manera es podia respondre a això ¿Quin ha estat el nou problema? Mireu, a propòsit de la sexualitat, no es tracta pas tant de saber, de repetir indefinidament la qüestió: a veure, ¿és el cristianisme, o bé és la burgesia, o bé és la industrialització els qui han dirigit la repressió de la sexualitat? Ara bé, la repressió de la sexualitat no és interessant sinó en la mesura en què, d'una banda, fa sofrir un deter-

minat nombre de persones encara actualment, i és interessant, d'altra banda, perquè ha revestit sempre formes diverses malgrat haver existit sempre. El que em sembla important de posar en clar és com i per què aquesta relació amb la sexualitat, aquesta relació amb els nostres comportaments sexuals han esdevingut un problema i en quina forma han esdevingut un problema.

—Voldria fer-li una última pregunta. Vostè ha estat invitat per la Facultat de Dret i sembla que avui està particularment interessat en el dret i en els fenòmens jurídics. ¿Podria explicar breument d'on prové, en el fons, aquest interès pel dret i què és el que espera treure'n?

—Jo crec que sempre hi he estat una mica interessat en el dret. No sóc cap especialista en dret, no sóc cap jurista, però com en el cas de la follia, en el cas del crim, de la presó, m'he trobat amb el problema del dret, el problema de la llei, i la qüestió que sempre m'he plantejat era de saber com les tecnologies de govern, com les relacions de poder, enteses en el sentit que hem especificat no fa gaire, com tot això podia pendre forma a l'interior d'una societat que pretén funcionar amb el dret. Hi ha aleshores els lligams, les relacions de causa a conseqüència, i també els conflictes, les oposicions, les irreductibilitats entre aquest funcionament del dret i aquesta tecnologia del poder. És això el que em sembla que jo voldria estudiar, i em sembla que analitzar les institucions jurídiques, analitzar la teoria i la pràctica del dret a partir de les tecnologies de poder pot ser de cert interès. No en el sentit que això trasbalsaria totalment tant la història com la teoria del dret. Em sembla que això pot fer una mica de llum sobre determinats aspectes força importants de la pràctica i de la teoria judicial. Analitzar, per tant, el sistema penal modern a partir de la pràctica punitiva, de la pràctica correctiva, a partir de totes aquelles tecnologies mitjançant hom ha volgut modelar, modificar, etc., l'individu criminal, em sembla que això permet sens dubte de fer aparèixer un determinat nombre de coses. Així, doncs, diguéssim, jo crec incessantment el dret sense prendre'l com un objecte particular, i si els deus em donen vida, després de la follia, la malaltia, el crim i la sexualitat, la darrera cosa que jo voldria estudiar seria el problema de la guerra i de la institució de la guerra, dins del que hom podria anomenar la dimensió militar de la societat. I una altra vegada hauria de creuar llavors el problema del dret, tant sota la forma de dret de gents, dret internacional, etc., com el problema de la justícia militar, és a dir, què és el que fa que una nació pugui exigir d'una persona que mori per la seva causa.

Cronologia bàsica de Michel Foucault

1926 Neix a Poitiers, França.
 1947 Comença els estudis de filosofia i psicologia a París. Alumne de l'École Normal Supérieure.
 1954 Publica «Maladie mentale et Psychologie», dos anys més tard reeditat amb el títol «Maladie mentale et personnalité». (1).
 1955/60 Ensenya a les universitats de Varsòvia i Upsala. Durant un any, director de l'Institut Francès d'Hamburg.
 1960/62 Dona cursos a la Universitat de Clermont Ferrand.
 1961 Publica la seva tesi doctoral: «Folie et déraison. Histoire de la folie a l'Âge Classique» (2).
 1963 Publica «Naissance de la clinique, une archeologie du regard medicale» (3).
 1966 Publica «Les mots et les choses, une archeologie des sciences humaines» (4).
 1967 Professor a la Universitat de Tunis.
 1968 Professor de filosofia a la Universitat de Vincennes. Participa activament, al costat de la revolució, en els fets de maig.
 1969 Publica «L'archeologie du savoir» (5).
 1970 Entra en el College de France, a la càtedra que deixa vacant Jean Hippolyte, i que a partir d'ara

s'anomenarà Càtedra d'Història dels Sistemes de Pensament. Lliçó inaugural sobre «L'ordre del discurs» (6).
 1971 En companyia de Deleuze, Mauriac, Genet i Sartre forma part d'una «Comissió per a la defensa de la vida i dels drets dels emigrants». Membre del G.I.P. (Grup d'informació de les presons), plataforma reivindicativa que no pretén parlar pels empresonats, ni reformar la presó, sinó que tan sols aspira a donar als empresonats la possibilitat de que parlin per ells mateixos i informin del que realment passa a l'interior de les presons.
 1972 Dissolució dels G.I.P. i naixement de l'«Associació per a la defensa dels drets dels detinguts». És detingut.
 1973 Apareix la revista «Zone de Tempêtes», en la que figura com a director. Dona suport a la sortida del diari «Liberation». Publica «Moi, Pierre Rivière, ayant égorgé ma mère ma soeur et mon frère...» (7).
 1975 Publica «Surveiller et punir, naissance de la prison» (8). Maurice Clavel escriu, a propòsit de Foucault: «Amb gran sorpresa general, i possiblement amb la

seva pròpia, un nou Kant aparegué ara fa deu anys». Participa en el «Comitè nacional per a l'alliberament dels soldats empresonat» per reclamar el dret d'associació dins l'exèrcit. Amb Regis Debray, Jean Lacouture, Costa Gavras, Claude Mauriac i Yves Montand es presenta a Madrid per a protestar contra les onze condemnes a mort signades pel general Franco contra activistes d'ETA i del FRAP. Són expulsats amb el consegüent escàndol internacional.
 1976 Publica el primer volum de l'anunciada «Histoire de la sexualité: la volonté de savoir» (9).
 1984 El 25 de juny mor a l'hospital de la Pitié-Salpêtrière, de París, sense que a hores d'ara se sàpiga oficialment la causa de la seva mort. La majoria de les seves obres estan traduïdes al castellà, a les editorials Fondo de Cultura Económica (2, 3, 4, 5, 9), Tusquets (6, 7) i Paidós (1). Hi ha una traducció catalana de «L'ordre del discurs» a Laia. Entre la seva vasta producció assagística (articles, conferències, entrevistes) mereix de ser citat el recull «Microfísica del poder» (Ediciones de La Piqueta, Madrid, 1978).

De fades i altres metamorfosis

Ricard Serrano

Si és veritat que els valors d'una cultura són els seus déus, els tràngols d'aquests ens deuran parlar de les peripècies que la cultura que els inventa ha patit. En el nostre cas, les figures del nostre llegendari han esdevingut símbols on ens emmirallem. Les velles divinitats pre-cristianes que presentaven forces de la vida han sofert una lenta metamorfosi que les ha relegades a éssers infernals o meres figures de conte. El simbolisme malèfic, ho dèiem no fa gaire, apareix ben representat per l'emblemàtic Comte Arnau, figura ambivalent pel que suposa de desafiament arrogant, de desig de llibertat, d'individualisme prepotent i desbordada, esdevinguda —en l'única perspectiva possible per al cristianisme— figura patètica, imatge de la culpa, el pecat i la condemna.

Doncs bé, em proposo avui de revisar un altre bell exemple d'ambivalència antropològica, després d'una relectura del «*Canigó*», de Verdguer: el cas de les fades. Del seu caràcter de deïtats naturals benefactores, no se'n pot dubtar per poc que s'examini el seu paper simbòlic en la majoria de les nostres rondalles i llegendes. La immensa majoria de les fades catalanes pertanyen al grup que els mitòlegs anomenen «dames ver-

des», és a dir, són deïtats femenines de figura humana, que encarnen el poder de la natura feréstega. Solen habitar contrades profundes al cor del bosc i senyoregen sobretot els llocs humits (boscos, cingles, prats, fondalades), representen sens dubte el poder i la suggestió de les aigües en les seves múltiples formes (fonts, llacs, gorgs, saltants, rierols, etc.).

Sóc de l'opinió que el nostre llegendari, deixant de banda els orígens remots que es perden en la nit dels temps, s'elabora d'una manera coherent a l'alta edat mitjana, justament en el moment que es du a terme la cristianització efectiva de les contrades muntanyenques: hem de tenir en compte que mostres de paganism són encara corrents al Pirineu fins al segle XII, i perviuen esporàdicament fins ben entrada l'època moderna. La cristianització explica, per una banda, l'accentuada pèrdua del caràcter «diví» de les fades, que es releguen cada vegada més a l'àmbit imaginatiu, i per altra banda, les teneix d'un simbolisme ambivalent (atracció/repulsió) centrat sobretot en la identi-

ficació de les fades com a *seductores*.

A diferència d'altres cultures, on està més ben caracteritzada la separació funcional entre la «dama blanca» (bellesa angèlica, virtut, fidelitat) i la «dama verda» (bellesa sensual, desig, seducció), en el nostre llegendari la funció de les fades es confusa, més que més perquè la «dama blanca» és sovint reencarnada directament en la Mare de Déu o alguna santa benèfica. També és de remarcar la relativa escassetat de fonts orals que facin referència a aquests éssers (en comparació amb la mitologia cèltica o germànica, per exemple). Les principals restes orals provenen de les contrades pirinenques i dels nuclis més impenetrables de la serralada catalana. Aquest fet no és d'estranyar si hom té en compte que a la plana es produí una cristianització més primerenca i intensa, i que hi tingué lloc una relativa desaparició de la boscúria. Recordem que mentre que a les zones litorals i planes dominava l'agricultura i les cases eren de pedra, a la zona muntanyenca interior (fins al segle XII), moltes cases eren de fang o de

branques entramades, els vilatges vivien tancats en ells mateixos, constituïen petites illes enmig d'un bosc profund que era l'horitzó del perill i de l'inconegut. Per a aquells muntanyencs, el bosc significava alhora el lloc de perill i l'edèn que s'oferia benèfic als homes, proveint-los de caça, pesca, fusta, fruites i mel. Del contacte amb el bosc va sorgir en la imaginació d'aquells homes, qui sap en quin temps immemorial, la figura de les fades. En el context del cristianisme feudal i triomfant, el retorn a les tradicions paganes suposava la lleialtat a antics costums més lliures, anteriors al servatge. Aquest «retorn» només era possible com a compensació imaginària, i així les fades anaren poblant l'univers de les llegendes i de les contalles.

És aquest mateix context que explica la reconversió dels vells sàtirs en els sinistres Arnau i Garins. Aquí, els sàtirs satanitzats s'havien identificat a figures reals, que representaven la cara més odiosa del feudalisme. Ara bé, mentre que l'estol dels Arnau, igual que les bruixes, eren personatges fàcilment

identificables en la imaginació popular, les fades anaren perdent importància com a tals, o s'identificaren a les bruixes o fetillers. Les goges, aloges, paitides, dones d'aigua i fades en general perviuen quasi sempre lligades a la toponímia d'algun indret aquàtic, del qual explicaven l'origen mític i remot.

L'interès per les fades va augmentar a partir de la Renaixença, on començà una arplega de tradicions populars, en la mateixa mesura que s'anava fent la recuperació de la pròpia història i de la pròpia llengua. Ben aviat hom va poder construir un cert corpus, tant oral com erudit, sobre les fades catalanes. Verdguer disposava ja, a part de la pròpia recerca, dels materials que li havien fornint els Bonafont, Collell, Aguló, Balari, Cutchet, Jobert de Reart, etc. quan va confegir i'entrellat del *Canigó*.

Rellegint aquest poema, m'ha fet l'efecte que s'hi palesava molt bé el caràcter ambivalent de les fades, tal com ha perviscut popularment: sens dubte molt millor que en l'elaboració modernista, on la fada no és ja la goja catalana, sinó més aviat un pretext estètic, força mimètic respecte a la idealització germànica que culmina en el wagnerianisme. Verdguer ens parla d'un món

Il·lustració de Carme Sanglas

primigeni, idíl·lic, gairebé mistralià, però un món al mateix temps caòtic, perillós perquè hi domina l'instint i la sensualitat, expressat com a eros, música i poesia de la natura.

Si per una banda les fades encarnen el món dels desitjos amagats, per altra banda representen la sensualitat culpable en oposició al món de les grans abstraccions religioses. La ritualització sacrificial de Gentil, el protagonista, que ha caigut en braços de la hipnosi «fadística», simbolitza la redempció de tota la muntanya. Les fades en seran expulsades i el triomf dels Oliba, Tallaferro i tot el seu seguici de guerrers i ermitans inaugura un Ordre que exorcitza el Caos primigeni.

Verdaguer, potser ignorant-ho, va fer del seu poema la tràgica epopeia de les fades, condemnades a emigrar del nostre món interior tant com de la muntanya pirinenca. Altres ídols col·loca Verdaguer en el seu lloc: els del seu temps i, en definitiva, els seus. I si avui l'Església triomfant és també un ídol en baixa, no ho són tant els supòsits que el van fer possible. Per això, ni que sigui com a teràpia poètica, gosariem encara donar la veu a les fades: ¿Qui diria que darrera aquestes innocents contalles ens vénen a temptar antics desitjos soterrats? ¿Qui gosaria expressar altrament que per mitjà d'aquests éssers fantàstics, delicats i tendres, les delícies sensuais en què metamorfosem el paisatge?

Altres ídols han vingut sens dubte a ocupar el lloc de les fades, més agressius, més insidiosos, més tirànics amb nosaltres: avui són l'estatus econòmic, l'oferta i la demanda, la competitivitat exacerbada, els màgics talismans que ens motiven i ens projecten en la vida. Com podríem no escoltar aquelles altres veus sense una fonamental simpatia? Encara avui, en la solitud d'un penyal enlairat o en algun obac fresquíssim, ens arriba la remor hipnòtica del rierol o de la font, consol d'una ànima buida, d'una ànima dolorosa, d'una ànima enfollida. La fada encara ens parla a través de la música de l'aigua, del cant de l'ocell. A cada instant, si volem escoltar-la, ens repetirà algun mot profètic que llisqui pels codolers.

«En lenguaje castellano /que es agora el que mas corre», fou escrit en un tractat de poètica jocfloralasca a finals del segle XVI. «No he volgut escriure-la en llengua castellana per no mostrar tenir en poc la catalana...», ho escrigué Cristòfor Despuig l'any 1557 al pròleg dels coneguts «Col·loquis» sobre la seva ciutat de Tortosa. Expressions d'aquest estil en formularen un reguitzell els escriptors dels Països Catalans durant aquest període llarg i tan desconegut des del punt de vista literari i lingüístic, que durà uns tres-cents anys i que convencionalment anomenem «Decadència». Els savis erudits M. Prats i A. Rossich han passat aquesta primavera per l'Empordà i ens han fet partíceps de llurs investigacions sobre aquesta època poc estudiada de la nostra cultura.

Els venerables prohoms del XIX —Rubió i Ors, sobretot— es poposaren, estovats pels afluvis romàntics, autenticistes i antiuniformistes llavors de moda, una certa i metòdica restauració del conreu culte de literatura catalana. De fer-ne una producció normalitzada i continuada. La natural eufòria els impel·lí a batejar l'època llur amb el nom de «Renaixença», que havia de significar l'alba que suposaven viure i que els havia de distingir de l'anterior aparent «túnel» que anomenaren «Decadència». Aquest tàndem ha estat el jou que ha collat d'un costat aquests tres segles «decadents» i de l'altre el centenar d'anys «renai-xents». Multitud de llibres sobre literatura, cultura i àdhuc història, economia, etc., han difós a bastament els dos conceptes antitètics que, precisament per això, se sostenen mútuament. L'invent era lògic

A partir de les conferències de Modest Prats i Albert Rossich sobre el català al Barroc, recentment pronunciades a l'Aula Atenea del Casino Menestral Figuerenc, l'autor d'aquest treball ens introdueix en un tema poc conegut de la història cultural catalana: el llarg període anomenat la Decadència.

De la «Decadència»

Joan Ferrerós

fa cent-cinquanta anys perquè els estudis historiogràfics eficaços eren pràcticament inexistents en qualsevol literatura. Quan aquests s'han produït especialment fa vint o trenta anys, han anat demostrant que potser en feren un gra massa. La «Renaixença» no era una «naixença de nou»

puix que no hi havia hagut tal mort prèvia, perquè durant l'època anterior, la «Decadència», la producció literària culta no havia desaparegut mai. En tot cas havia estat poc coneguda. I així s'ha anat substituint el mot «Renaixença» per Romanticisme, Costumisme, Realisme, Natu-

Francesc Vicent Garcia, el Rector de Vallfogona, segons un gravat de 1845

ralisme, i «Decadència» per Humanisme - Renaixement, Barroc. Il·lustració-Neoclassicisme. Cada una d'aquestes «modes literàries» compta amb representants prou dignes per certificar aquella «no mort» de què parlàvem. Precisament el nostre més il·lustre literat barroc, Francesc Vicent Garcia, el «Rector de Vallfogona», fou tractat especialment en el parlament del conferenciant Rossich qui tractà de la literatura del XVII. Féu veure que aquest segle tingut pel tradicional desconeixement per un dels més obscurs, com precisament compta amb una florada d'escriptors que superen el crític final de segle anterior; també explica que el famós Rector, a més de la seva més coneguda obra de caire eròtic i escatològic, disposa d'una «llesca literària» d'allò més refinat, alambicat i ric lingüísticament. Vuit o deu dies abans el professor Modest Prats havia parlat de l'estatus de la llengua a nivell culte, d'aquelles perplexitats davant del castellà —o del llatí— que motivaren resolucions com les de les cites del principi. De com les lleis de mercat eren les més decisives a l'hora de triar: les tirades d'impremta eren més rentables en castellà; qui als Països Catalans llegia, ja coneixia aquesta llengua. No així la gent corrent que motivà unes interessants, curioses i il·lustratives dialèctiques entre l'alt clergat a l'hora de decidir si es predicava en català o en una llengua que els fidels no entenien.

Benvingudes les noves investigacions que fan llum al nostre passat lingüístic-literari que ni en els pitjors moments no és tan destartat com el desconeixement ens ha fet creure.

Contra el terme «Decadència»

Albert Rossich

Tinc el convenciment absolut que caldrà prescindir com més aviat millor del terme «Decadència» com a concepte historiogràfic que serveix per a qualificar més de tres segles de producció literària. Fixem-nos que no nego pas que no hi hagi, en alguns moments, un notable declivi en el conreu de les lletres catalanes; però sí que rebutjo la virtualitat d'aquella denomi-

nació, de la mateixa manera que la literatura italiana, que qualifica de «*Risorgimento*» una etapa de la seva evolució, no s'ha vist pas constreta a batejar amb el nom de *Decadenza* el període anterior.

El terme «Decadència», en efecte, és antiestètic i inexacte. És antiestètic perquè és un concepte despectiu, i no hem de voler que cap producte literari pugui quedar condicionat per la inclusió

dins un període connotat negativament, ni podem presentar al públic una literatura que apareix desqualificada d'entrada pels seus estudiosos. Però és molt més greu, és clar, que sigui inexacte. I ho és perquè el terme contradia l'evolució real de la literatura catalana, que no decau progressivament, sinó que presenta fortes oscil·lacions més que notables pel que fa al valor qualitatiu i quantitatiu de

les obres que la integren. L'extraordinària diversitat que observem en el desenvolupament històric de la literatura catalana en un lapse de temps tan gran i en un marc físic sovint disgregat per la incomunicació entre els diversos països catalans, obliga, sens dubte, a adoptar una terminologia més precisa (Renaixement, Barroc, Neoclassi-

◀ cisme, Romanticisme) que, no pas per casualitat, és la que utilitzen les cultures amb tradició literària; algunes de les quals, tot i que de vegades no poden presentar valors tan sòlids com els nostres en algun període de la seva història, no pas per això s'han vist temptades a introduir conceptes globals negatius com el de «Decadència».

En un altre lloc ja he explicat com va cristal·litzar aquesta periodització, i amb quines vacil·lacions; no és el moment d'insistir-hi aquí. Però recordaré que en alguns estudis de mitjan segle passat queda ben clar que la idea d'una decadència progressiva no havia arrelat encara. Penso, per exemple, en un treball de Josep Maria Quadrado sobre l'evolució de la poesia en català a les Illes, o en un discurs de Joan Cortada, que parla de la poesia anterior als Jocs Florals.

Les darreres investigacions sobre la nostra literatura dissenyen un panorama més semblant al que fa veure un reviscolament literari en l'època del Barroc, que no pas a la visió tradicional —no tan tradicional, d'altra banda— que ens ha fet creure que el segle XVII és el que veu l'enfonsament de la literatura catalana en el pou de la vulgaritat, la castellanització i la manca del més mínim alè de dignitat estètica. ¿Caldrà recordar aquella observació de Josep Pau Ballot que considera el segle XVII l'època en què florí més la llengua catalana? ¿O l'afirmació de Joaquim Rubió i Ors, que, en definir per primera vegada l'oposició Decadència-Renaixença, recordava que Francesc Vicent Garcia deixa pas a «*la muchedumbre, mayor de lo que generalmente se cree, de sus imitadores en los siglos XVII y gran parte del siguiente?*»

Però fins ara només hem tret a col·locació testimonis del Principat i de les Illes, que fan veure una certa recuperació de la literatura catalana dintre el segle XVII. I mentrestant, què passava a València? Els estudis recents d'Antoni Ferrando —encara que restringits a la literatura de certàmens— donem també la sorpresa que entre 1625 i 1665 s'escolen 40 anys que veuen una curiosa reaparició del català en la literatura del País Valencià. No voldria exagerar-ne la importància, però, en tot cas, és clar que el segle XVII no és tan advers a la nostra història literària com ens pensàvem.

Tot això, per tant, demana una explicació, i bé caldrà definir les característiques d'aquesta, diguem-ne recatalanització literària, que arreu ve determinada per la conjunció de dos factors: per una banda, la desaparició del mecenatge de l'alta noblesa, que ara, integrada a la Cort central, es desentén de les seves vinculacions culturals d'origen per abraçar decididament —a un ritme que el poble no pot assimilar— la cultura castellana. Aquell mecenatge, que era un factor agent de castellanització, deixarà d'ésser efectiu, paradoxalment, en el moment que la noblesa s'integra directament i definitiva dins la cultura castellana. Correlativament, i gràcies al fet que es produeix en els diversos països catalans un fenomen d'aïllament o replegament en ells mateixos (és a dir, d'autosuficiència cultural), la burgesia podrà prendre el relleu, durant un temps, en la direcció del moviment literari; una burgesia que en el segle XVI estava molt més connectada amb la cort i que ara tornarà a desenvolupar una literatura pròpia, com ho havia fet (amb la col·laboració de la petita noblesa) en la València de la segona meitat del segle XV.

Però allò que és més xocant a l'hora d'analitzar aquesta irrupció del català en els àmbits de la literatura culta durant el Barroc és que al Principat, ben altrament al cas del País Valencià o de les Illes, no hi ha autors bilingües, pel que fa a literatura de creació, durant el segle XVII —o es tracta de casos irrellevants—, quan altres països de la monarquia hispànica resisteixen amb dificultat la influència castellana —i penso, assenyadament, en Portugal, amb el qual es poden establir comparances ben suggestives.

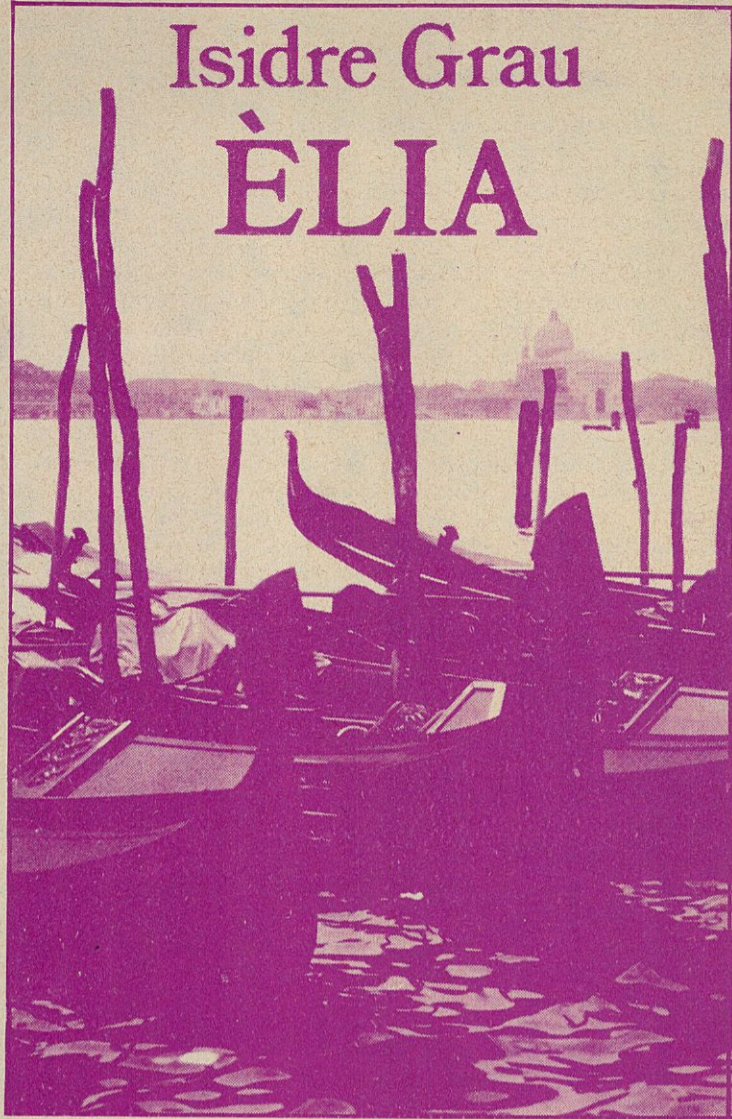
Vet aquí, doncs, els punts que cal posar de relleu en una revisió de la qüestió, a la llum de les últimes investigacions:

1) Hi ha, a tots els països catalans, però especialment a Catalunya, un moviment de revitalització i recuperació de la literatura catalana culta en el segle XVII.

2) Aquest moviment representa una «recatalanització» literària centrada en els textos de creació no destinats a la impremta, sinó divulgats a través de manuscrits.

3) Aquesta «recatalanització» representa, al Principat, una correcció del bilingüisme literari anterior, que evoluciona cap al monolingüisme català.

Crec que estem vivint un període —cristal·litzat no fa més de deu anys— en què la producció narrativa, i concretament la novel·lística, supera de bon tros la producció poètica en la literatura catalana. No sé si qualitativament —això, ¿qui ho podria dir?— però sí quantitativament. Ja hi ha qui se n'esvera. Però sembla que força més se n'alegren: això és senyal de normalització literària —asseguren—; prou que ens ha costat d'arribar-hi... Hi ha hagut, certament, una eclosió notable de noms, de procedències i edats prou diferents, que han publicat un nombre sorprenent de novel·les en molt pocs anys. Entre aquests, Isidre Grau es perfila amb prou personalitat com per fer-se sentir de forma una mica detinguda. I és que *Elia* (1), la seva darrera novel·la, és la tercera que publica en l'estret marge d'un any. Val a dir que Isidre Grau, a *Elia*, facilita enormement les coses al lector. Sense cap concessió als alambicaments estructurals o conceptuals, l'autor ressegueix l'evolució del personatge central, Elia, en un període que abraça vint anys de la seva vida: des del seu enamorament gratuït, incondicional, d'«ell», un poeta innominat i suposadament compromès, fins a la seva ruptura total amb la servitud que li ha comportat aquesta relació. L'emancipació d'Elia es farà en la mateixa proporció amb què «ell» és desmitificat (com desmitificada és una generació —la dels anys seixanta-setanta— que en molts casos va fondre compromís amb il·luminisme). De l'Elia que es reconeix, sense amoïnar-s'hi gaire, «nina de drap» i que afirma tenir-ne prou «...d'entendre'l, de saber que (...) la meua presència l'estimula», arrencarà un procés que desembocarà en un final on la figura benigna i dúctil de la protagonista adquirirà uns tons tan inusitats com contundents. Tanmateix, tot el que nosaltres descobrim d'Elia ho extraiem de la seva amistat amb Eva, l'«envejada papallona», errant i lliure per la mítica Europa d'aquells anys. Efectivament, l'autor utilitza amb destresa el recurs de l'«escriptura parlada» de manera que els diferents capítols de la novel·la no són sinó reflexions que Elia desgrana moments abans d'escriure les cartes a l'amiga absent. Com si les paraules escrites fossin una carcassa enganyadora Elia «parla» en el seu pensament a cor obert.

Sacsejar el pòsit

Jordi Pla

Entre una confessió i altra transcorren prou anys com perquè el lector repregui cada vegada una Elia en progressió, com en aquells diorames que només a força d'oferir retalls diferents, per bé que il·latius, d'un paisatge, ens permeten obtenir-ne, en acabar l'itinerari, una visió globalitzadora sorprenent. Aquí hi ha, a parer meu, la laboriosa simplicitat de la novel·la, puix que Isidre Grau ha sabut triar la situació i el moment justos en què s'acoblen enjòlit i connotació psicològica; és a dir, l'interès d'una trama simple, però ben travada, amb el valor descriptiu dels elements que hi entren en joc. Un altre èncert, em sembla, és l'equilibri assolit entre una necessària expressió fresca i espontània (com correspon a l'escriptura parlada) i un llenguatge depurat i alhora àgil, que sap enfil·lar moments d'intensa evocació lírica sense caure en la literaturització fàcil.

A *Elia*, Isidre Grau fa l'intent, crec que reeixit plenament, d'escriure des d'uns suposats ulls de dona, Elia, que passa de ser un mer mirall estàtic a trobar el propi sentit d'un fracàs assumit activament: no pas amb la resigna-

ció, sinó amb la lucidesa i l'exercici de la llibertat. Hi ha un cert «continuum» en els motius i els temes que l'autor ens ofereix a *Elia* i a *Vent de memòria* (2): una reiterada preferència pels personatges que situats en un context de crisi d'identitat malden per trobar en el pou de la solitud l'aigua d'un alliberament integral i irreversible. L'ombre de Virginia Woolf, citada en la capçalera del llibre, sembla acomboiar-nos en aquest procés, a cavall entre la tragèdia latent, gairebé predita, i el revifament de les cendres. La hi trobaríem, a part el nucli temàtic esmentat, en el tractament del pas del temps, el poder dels records, la penetració del paisatge interior, reflectit sovint en l'exterior, que n'esdevé fidel tornaveu... elements tots ells al servei d'un leit-motiv: la percaça de la «difícil» però sempre «merescuda» llibertat. «Només em resta el tast de tants neguits fosos i el coratge incert de poder més que totes les dificultats.» (p. 121)

(1) Isidre Grau: *Elia*, Ed. Pòrtic, Col. «El Brot», 1985

(2) Idem: *Vent de memòria*, Ed. de la Magrana, Col. «Les ales este-ses», 1984

biblioteca

Escritos de filosofía jurídica y política

G. W. Leibniz

Edició a cura de Jaime de Salas Ortueta

Editora Nacional. Madrid. 1985

Leibniz és un filòsof que guanya actualitat amb el pas del temps. La seva obra ja no constitueix solament una de les màximes aportacions a l'Epistemologia, la Ciència o la Metafísica de la cultura moderna, sinó que ja comença a considerar-se Leibniz com un autor preocupat per qüestions polítiques, fins al punt de què aquestes, potser, ocuparen la major part dels seus multidisciplinars esforços. Preocupació que, per altra banda, respon a la seva activitat professional com a funcionari de la Filosofia i a l'alta valoració de les conseqüències vitals del saber. És per tot això que els textos incorporats en aquesta edició no solament pretenen recollir les posicions de Leibniz en els àmbits de l'Ètica, la Metafísica, la Filosofia jurídica o política o reflectir la gran varietat de les seves preocupacions pràctiques. Amb la selecció realitzada, també s'ha pretès mostrar la importància d'aquestes qüestions dins la totalitat del sistema de Leibniz, i molt particularment la continuïtat existent entre les seves activitats polítiques i les seves concepcions ètiques i antropològiques.

La poesia de Guerau de Liost

Enric Bou

Edicions 62. Barna. 1985

Segons l'autor, jove professor de literatura de la facultat de filologia de la Universitat de Barcelona, l'objectiu mínim d'aquesta obra és doble: caracteritzar la producció i definir l'evolució d'un poeta tan representatiu del vessant literari del Noucentisme com fou Guerau de Liost. Aquest propòsit de l'autor s'articula mitjançant un tractament temàtic i diacrònic. Pel que fa al primer, Enric Bou entén Guerau de Liost com un poeta i un polític que visqué sota tres fets bàsics: el lligam a la terra originària de la seva família, l'interès per la psicologia des d'una òptica moralista i humanista i la religió (o més concretament el cristianisme, entès com a nucli d'una actitud ètica que no abandonà mai al llarg de la seva vida). I pel que fa al segon, Enric Bou estructura en tres grans blocs cronològics el procés evolutiu de l'obra/vida de Guerau de Liost: 1899/1913 (període d'iniciació a la literatura activa i de participació directa en la desclosa del Noucentisme); 1913/1922 (període que recull la crisi estètica i política que significà l'acabament del Noucentisme, així com el tempteig de nous camins literaris: i 1922/1933 (nou tombant en la producció poètica, allunyat ja del Noucentisme i assajant una via personal i de ressonàncies postsimbolistes).

La conclusió a la qual arriba l'autor no és altra que «la poesia, per a Guerau de Liost, no és altra cosa que una eina sublimadora, un refugi perfecte, en què, a partir de l'explotació d'un pseudònim trobadoresc, i amb escapades envers l'humor i la ironia, es crea una realitat artificial».

Obra en prosa

Abate Marchena

Pròleg i notes de Fernando Díaz-Plaja

Alianza. Madrid. 1985

Exiliat a França el 1792 per la seva radical adscripció a l'ideari il·lustrat, José Marchena Ruíz de Cueto (1768-1821), més conegut com l'abate Marchena, fou un dels personatges més sorprenents de la vida pública espanyola del seu temps. Incondicional dels girondins i presoner a París sota Robespierre, Marchena es converteix, a partir de 1808, en l'afrancesat per antonomàsia. Col·laborador entusiasta del projecte napoleònic, Marchena tornà a Espanya acompanyat de les tropes franceses i és nomenat director de la «Gazeta de Madrid», periòdic oficiós de l'ocupació. Traductor de Voltaire i Rousseau, crític literari i de costums, polemista, orador, poeta i autor d'un dels fraus més curiosos de la història de la literatura (aconseguí que els més importants llatínistes europeus de la seva època acceptessin com a original un capítol suposadament inèdit de «El Satiricó» que, en realitat, havia escrit ell), José Marchena es guanyà a pòls una reputació llegendària que l'acompanyaria fins la mort. Ara, en la seva popular col·lecció de llibres de butxaca, Alianza Editorial posa a l'abast del lector l'obra en prosa d'aquest heterodox «indòcil a todo yugo (...) cuyo perpétuo destino fue afiliarse a toda causa perdida» (Menéndez Pelayo dixit), al que Chateaubriand descriu en les seves memòries com «un savi immund i un avortament ple de talent».

La mort de Puig Antich no fou cap torna

Miquel-Didac Piñero i Costa

El col·lectiu *Carlota Tolosa* (1) no sap en quina s'ha posat. Som encara molts els testimonis polítics del procés i mort de Salvador Puig Antich que creiem que no es pot fer un llibre amb quatre dades, uns testimonis interessats i parcials (vull dir que no s'ha recollit el conjunt de tendències anticapitalistes i antiestatistes implicades en un corrent revolucionari de la Catalunya dels anys 70), unes conclusions errades i unilaterals.

Personalment, crec que és un engany polític i una frivolitat literària fer del cas Puig Antich una torna de l'atemptat contra el president Carrero Blanco. Per cercar les causes reals de la pena de mort aplicada a Puig Antich, cal analitzar el significat de la tendència revolucionària catalana del període que va des del procés de Burgos (desembre de 1970) fins les detencions de revolucionaris de març i abril de 1974, poques setmanes després de la mort de Puig Antich.

Avui, quan el llibre del col·lectiu *Carlota Tolosa* porta uns nou mil exemplars venuts, és el moment de fer la crítica revolucionària d'aquesta obra consumista mitjançant la qual Puig Antich és pujat als altars de la demagògia progressista desvinculada del moviment revolucionari real, passat i present.

Puig Antich va representar per a l'Estat espanyol un símbol del jovent revolucionari que volia evitar una sortida continuïsta, democràtico-parlamentària, a la crisi del franquisme polític i sociològic. Davant aquest corrent anticapitalista, antijeràrquic i antiestatista que, a través de grups com el del company Vinyoles (detingut l'abril del 1974) s'acostava als sectors més avançats de l'independentisme català, i que a través dels sectors anarcocomunistes s'aproximava a la renovació del moviment llibertari després de l'esclerosi liquidacionista de la Revolució del 1936-37, el poder estatal (i també la burgesia catalana) i els dirigents dels recanvi polític que es reunien sota el nom d'Assemblea de Catalunya volgueren, en definitiva, escarmentar aquest moviment... i mitjançant la repressió (execució de Puig Antich, detencions de nombrosos militants revolucionaris, exili de les planes majors d'aquest corrent revolucionari) varen avortar aquest incipient moviment de subversió comunista-llibertària. Després, la mort de Franco, la reforma política, el moviment llibertari descafeïnat, el triomf de la socialdemocràcia espanyola i del regionalisme pujolista... És a dir: Puig Antich va morir perquè ara sigui possible la democràcia capitalista i la Revolució social hagi quedat en una paraula marginal.

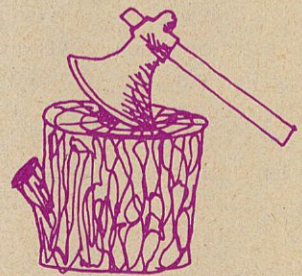
Si he gosat prendre la paraula, és en tant que antic component del «Comitè de Solidaritat amb els presos ex-Mil» i dels «Grups d'Alliberament», branques política i militar del corrent revolucionari de la Barcelona de 1974. Vull afirmar que amb llibres com aquest del col·lectiu *Carlota Tolosa* no es reivindica la voluntat revolucionària de Sal-

vador Puig Antich (en aquest cas vull significar que el fet de que fos aquest company o un altre el que va morir és únicament un fet personal, però diria el mateix en el cas de qualsevol altre revolucionari que hagués mort assassinat a la Model aquell 2 de març de 1974). I no solament no es reivindica sinó que es deforma el sentit del paper que Puig Antich va jugar i del moviment revolucionari anticapitalista d'aquell període.

Sense voler entrar en el debat sobre el rol que desenvolupa avui el terrorisme radical a l'Europa social-democràtica, puix jo no estic en aquest camp d'actuació, sí que vull recordar que un revolucionari que estava amb Salvador Puig Antich en el moment de la seva detenció, Marc Rouillant, actualment és perseguit a tots els Estats de l'Europa occidental (i també la URSS ha condemnat públicament l'actuació del seu grup *Action Directe*).

Per tot això, sense entrar en fer correccions de dades equivocades en el llibre en qüestió (p.e.: «estudiants i llibertaris» no tenien contacte polític amb el MIL, però sí amb el «Comitè de Solidaritat»; el «Comitè Llibertari Antirepresaliats» fou un invent oportunitat d'Andres Edo contra el «Comitè de Solidaritat» posterior a la mort de Puig Antich, etc.), crec que els joves periodistes que componen el col·lectiu responsable d'aquest llibre no tenen culpa del paper desgraciat que aquest compleix, però els qui no tenen excusa són els que han donat dades manipulades i tampoc el coordinador de l'obra. Sense pretendre ofendre ningú, però defensant un rigor en els estudis de les lluites revolucionàries i de tot treball sobre història (sigui científic, periodístic o polític), escric aquestes ratlles.

El fet de què cap altre testimoni d'aquell període de combat revolucionari no hagi dit la seva en aquest cas, no treu valor a les meves manifestacions. No sé si callen per prudència, per ràbia o perquè se senten derrotats, però jo ho faig perquè crec que cal defensar la veritat dels fets, agradin o no agradin, ens siguin favorables o desfavorables.

(1) *Carlota Tolosa* és el col·lectiu de joves periodistes que dirigit pel també periodista i professor de la Facultat de Ciències de la Informació de la Universitat Autònoma de Barcelona, Ramon Barnils, ha publicat recentment «La torna de la torna» (Editorial Empúries. Barna. 1985), llibre del qual ja se'n féu ressó papers empordanesos en el seu número 15 (març 1985).

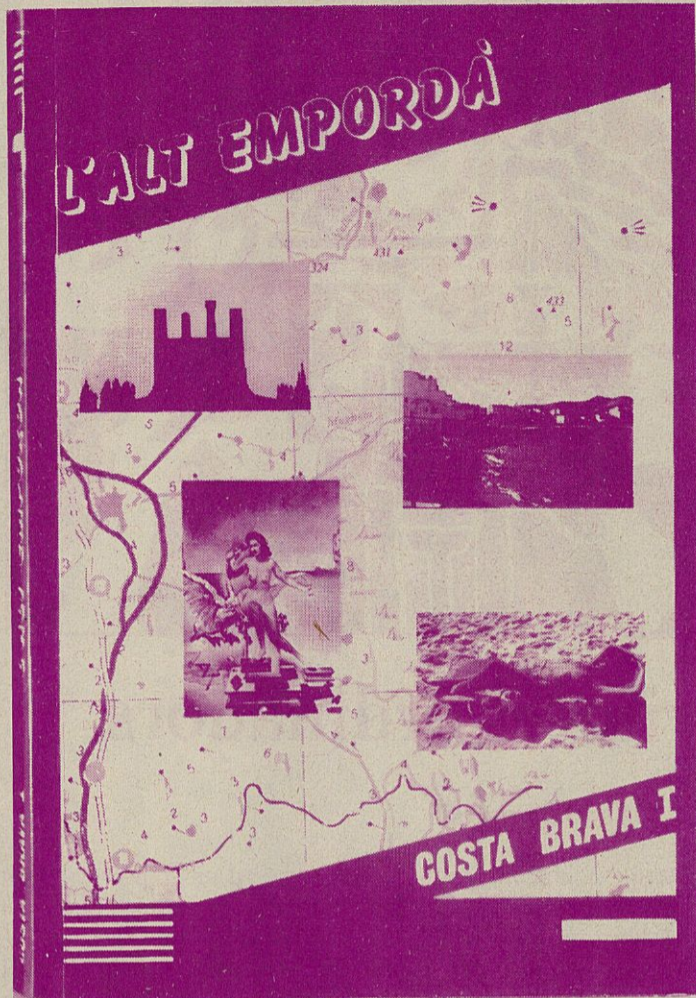
Una guia que esgarria

Joan Ferrerós

Els *baedeker* alemanys devien ser les primeres guies «populars» que hom ha pogut consultar. Des del segle XIX, quan a penes ningú viatjava. Avui tenim entre altres, per exemple, les guies *Michelin*. Les blaves gairebé immillorables i més cares, i les verdes més barates i més de batalla. Itineraris amb temps aproximat per a circular-los, costums, gastronomia, ressenya històrica, monumentalitat amb característiques precises, gradació per a triar en el cas que el temps es faci curt, mapes, plans de ciutats, etc. Vull dir que si ens proposéssim de fer una guia de l'Empordà o d'allà on sigui, tenim uns models de referència sòlids i contrastats. Els autors de la guia *L'Alt Empordà-Costa Brava I* (1), F. Alcaraz i J. Colet, conegudíssims experts en la millor comarca del món que és la nostra, no deuen haver considerat prudent de practicar aquest acte humil i savi que consisteix en fullejar una guia prestigiosa abans de fer la pròpia.

L'obra ha sortit a l'estil dels anys seixanta: fotos en color, petites, escasses i inútils perquè no són il·lustratives ni representatives, i tapes xirrioles, de colorines, amb fons de mapa i quatre retratets amb les quatre barres del monument de la duana de l'autopista, i quatre pits: dos pertanyen a Gala —*Leda atòmica*— i dos a una senyoreta que posa en tanga i sorra. I el mar de Llançà. Deu ser una al·legoria d'allò en què els empordanesos estem forts: La pàtria, en Dalí, el sol, el mar i tu.

A l'interior, el text bilingüe català/castellà. Per ser més exactes castellà/català. Els peus de fotos i titulars són en castellà. ¿Tenim més visitants castellanoparlants absoluts que no pas... francesos, per exemple? La lletra configura un producte que no queda en guia perquè no guia enlloc: és un aplec superficial de generalitats imprecises i a vegades errònies d'història, gastronomia, vins, romànic, el *museu*. Després els municipis, no els pobles, ordenats alfabèticament. Fem notar que no pretén ser cap guia electoral sinó d'una altra classe que si ens ha de servir per trobar una certa referència —no ja un circuit d'informació precisa— del romànic —és un suposar—, no serveix exactament per a res. Ni cita cap altra font bibliogràfica

Portada de la guia «L'Alt Empordà-Costa Brava I»

(posem per cas l'obra de S. Delclós, o una altra de romànic català en general). Tampoc no és «Roba i Bos» l'arquitecte del Teatre Municipal sinó Roca i Bros; és Bellguarda o Bellegarde no Vellegarde el castell sembl del de Figueres; l'església de Garrigàs fou consagrada al patró del poble, sant Miquel, no a sant Martí. No acabaríem mai.

Només espigolem. Ja sabem que la informació de totes les guies és «afusellada»; només faltaria, no són pas tesis doctorals. Ara: l'afusellador que afusella de llibres d'història, etc., no ha de perdre en cap moment el sentit que fa una guia turística —i no badar amb les dades. Quant a vins només queda clar que la denominació d'origen és *Empordà-Costa Brava*, però cap poble productor, cap indicació d'un tipus de vi per a tal...; amb la gastronomia precisament el mateix. Són corrents fragments com aquest:

«Dues duanes. Un aeròdrom esportiu. Cinc ports esportius i cinc de pesca. Així mateix disposa (la comarca) de periòdics i revistes i emissores AM i FM d'àmbit local o comarcal...»

Però, on són?, com es diuen?, en quina sintonia?

Els autors tenen molt clar que els empordanesos —catalans, ai las!— ens vendríem la nostra mare —o la pàtria—

per tal de carregar l'armilla. Troben una inqüestionable millora la pèrdua de la Catalunya Nord amb el Tractat dels Pirineus 1659 (segons ells al segle XVIII) perquè convertí Figueres en més fronterera i així fou dotada d'un castell, la construcció del qual l'enriquí.

El mapa que conté, a primer cop d'ull, no matisa que a Arenys d'Empordà encara no hi ha pont per travessar el Fluvià (esperem que els esforços de l'amic i diputat Joan Manuel del Pozo fruitin aviat); que per la carretera de Roses a Cadaqués per la costa, no hi circularien ni els elefants d'Hanníbal; que de Vilacolum a Sant Pere fa anys que hi va una carretera asfaltada; que la de la Maredeu del Mont no s'acaba a Sous, que la d'Orriols a L'Escala és una reforma de l'anterior, més dreta i que no travessa pobles.

Considerem que l'esforç —suposem que econòmic— dels pobles esmentats en la introducció i els pròlegs de l'alcalde de Figueres, senyor Lorca, no s'haurien de prodigar amb tanta facilitat.

(1) «L'Alt Empordà-Costa Brava I». Textos de F. Alcaraz i J. Colet. Il·lustracions d'Oliva, Villacampa, Alcaraz i Teatre Museu Dalí. Mapes de Publiplano. Editorial Temas S.A. Barna. 1985

biblioteca

El juego de ojos

Elias Canetti

Traducció de

Muchnik. Barna. 1985

«El juego de ojos» és el primer llibre que Elias Canetti escriu i publica d'ençà que el 1981 fos guardonat amb el premi Nobel de Literatura, i és també el tercer volum de les seves memòries literàries («La lengua absuelta» i «La antorcha al oído»). Si en les dues primeres entregues aquest escriptor de llengua alemanya nascut a Bulgària feia la crònica de la seva accidentada infantesa i joventut, «El juego de ojos» és el recompte dels seus anys d'incipient maduresa a la Viena del període 1931/37; una Viena en la qual encara es viu l'esperit de Karl Krauss i en la qual conviuen personatges de la talla d'Alan Berg, Robert Musil, Hermann Broch o Alma Mahler.

La paradoxa

Sebastià Serrano

Planeta. Barna. 1985

Des de fa més de dos mil anys, el problema de les paradoxes ha fascinat els estudiosos de la vida i el llenguatge. La paradoxa és a la base dels primers desenvolupaments de la dialèctica i la matemàtica, i avui potser és a la base dels sistemes lògics més sofisticats. També, com no podia ser altrament, la paradoxa és al bell mig de la nostra vida quotidiana, i és el tema omnipresent d'aquesta novel·la, finalista del premi Ramon Llull d'enguany, escrita per un professor del Departament de Llingüística General de la Universitat de Barcelona prou conegut per la seva densa bibliografia sobre temes lingüístics. Sotmès a les lleis de la paradoxa, l'univers novel·lesc de Sebastià Serrano fa passar les diferents institucions que constitueixen la manifestació explícita de l'ordre social existent (de la ciència a la família, del dret a la religió, de l'ensenyament al sexe) a través de la laberíntica xarxa del llenguatge. L'únic fil que pot portar-nos a la sortida d'aquest laberint, sembla dir-nos Sebastià Serrano, està en l'anàlisi del llenguatge.

La Lògia Lealtad.

Un exemple de maçoneria catalana (1869-1939)

Pere Sànchez i Ferré

Alta Fulla. Barna. 1985

Estudi distant i rigorós de la documentació d'unes de les lògies catalanes més significatives i de més dilatada història, a la qual van pertànyer —entre altres— personatges com el doctor Jaume Ferran, el líder del moviment obrer Anselmo Lorenzo o el president Lluís Companys. Tot un exercici d'aproximació a la realitat de la Catalunya contemporània, aspecte poc conegut fins el moment malgrat els darrers esforços (dels quals aquest llibre de Pere Sànchez i Ferré n'és un lluminós exponent) per a recuperar sense nostàlgies aquesta acreditada escola de tolerància.

El filàntropo

Hans Magnus Enzensberger

Traducció de Pedro Gálvez

Anagrama. Barna. 1985

Poeta extraordinari i assagista personalíssim i polèmic, Hans Magnus Enzensberger (Baviera, 1929) ha bastit amb aquesta peça teatral un peculiar homenatge a Denis Diderot, una de les figures claus dins la història del pensament occidental. A partir del que el propi autor anomena un saqueig quasi sistemàtic de l'obra i la biografia de Diderot, Enzensberger aconsegueix amb extraordinària agudesia endinsar-se dins el món del fèrtil enciclopedista (el seu temperament eròtic, la seva lluita amb Rousseau, el seu tarannà comprensiu vers els paràsits, marginats i criminals, el seu ambigu joc amb els poders de l'època), al mateix temps que planteja —per enèsima vegada, i tot seguint l'exemple de Diderot— un vell problema mai no resolt: ¿Què és, en realitat, un intel·lectual?

LLIBRERIA - PAPERERIA

masdevall

RAMBLA, 18
VILAFANT, 1

TELEFON 500227

FIGUERES

El 15 de febrer de 1946, a la *Moore School of Electrical Engineering* de la universitat de Pennsilvània, Estats Units, tenia lloc la presentació en societat de l'ENIAC, el primer ordinador electrònic de la història. L'ENIAC (*Electrònic Numerical Integrator and Calculator*) era un enginyer mastodòntic d'una llargada de 30 metres per tres d'altura i un d'ample, amb una voracitat desconeguda fins aleshores en qualsevol altra artillugí sortit de la mà de l'home: el recent nascut utilitzava unes 18.000 vàlvules connectades a un circuit de 70.000 resistències, 10.000 condensadors i 6.000 interruptors. Quan funcionava, absorbia una potència de 140 kilovats, que és més o menys la potència necessària per a fer funcionar la instal·lació elèctrica i tota la fauna electrodomèstica d'uns quaranta apartaments urbans. L'exèrcit dels Estats Units, pare de la criatura, hagué de fer bastir un edifici especial per a hostatjar-lo fins que el 2 d'octubre de 1955 l'ENIAC moria de mort natural: el progrés accelerat dins del camp de l'electrònica havia convertit a aquell pioner en una bestiola prehistòrica en tant sols nou anys. Ara, una part de l'ENIAC està exposada a la *Smithsonian Institution* de Washington, un dels museus científics més ben nodrits del món occidental.

L'ENIAC, però, no sortia del no res. Els fonaments teò-

Il·lustració de Langlois

Aquells primers ordinadors

Andrea Corvesil

rics del càlcul automàtic poden datar-se alguns segles abans i es troben escampats en les obres de Leibniz, Pascal, Boole i Babbage. La teòrica màquina de Turing, el nom de la qual es deu al matemàtic anglès Alan Turing, és de 1937 i se l'ha pot considerar com un autèntic projecte d'ordinador. I el primer calculador electromecànic, encara molt lent i poc fiable, el Mark I, fou

construït a la Universitat de Harvard (Estats Units) el 1944. Un any després, el 1945, John von Neumann concebeix l'idea del modern ordinador, els primers prototipus del qual es traduiran poc després, el 1949, en l'ENIAC.

El cost de l'ENIAC fou, aproximadament, d'uns 10 milions de dòlars. Avui dia, un ordinador que tingui una capacitat equivalent és del ta-

many d'un llibre, pot comprar-se arreu per uns quants milers de pessetes, té un consum energètic mínim i està, per tant, a l'abast d'una economia mitja occidental. Ambdós extrems, l'ENIAC i el més vulgar dels ordinadors d'avui, donen la mida i el sentit d'un canvi extraordinari operat en un interval de temps relativament curt. De llavors ençà, aquests canvis han

transformat radicalment la màquina, però no els seus principis fonamentals basats en la lògica binària establerta pel matemàtic anglès George Boole en un famós llibre publicat el 1854.

El primer ordinador amb memòria, construït tot seguint els principis de Von Neumann, fou l'UNIVAC 1. Aquesta nova màquina començà a fabricar-se en sèrie a partir del 1951. D'aleshores ençà, tots els ordinadors funcionen bàsicament segons els principis de la màquina de Von Neumann.

En aquest primers temps d'ordinadors de vàlvules, és a dir, dels ordinadors de la primera generació, es desenvolupa una nova disciplina que molt aviat tindria una importància notable. Ens estem referint als estudis teòrics coneguts pel terme anglès *cybernetics*, terme emprat per primera vegada pel científic nord-americà Norbert Wiener el 1948 en un llibre ja clàssic dins del gènere.

L'arrel grega de la paraula cibernètica ens duu a la seva carrega semàntica original: cibernètica vol dir quelcom així com *art del timoner*. En el nostre cas, es sobreenten que es refereix a l'art de controlar i manar noves màquines automàtiques. Basant-se en les analogies amb el funcionament del sistema nerviós central dels animals, aquesta nova disciplina comença a estudiar i a construir màquines que fossin capaces d'imitar el funcionament del cervell humà. D'aquesta manera, els primers anys de la història dels ordinadors es caracteritzen, més que per les conquestes pràctiques assolides, per la proliferació d'importants estudis teòrics. Fou llavors quan hom començà a pensar també en les importants aplicacions que aquestes noves màquines podrien tenir molt aviat en el món de la didàctica.

La producció en gran escala, el 1958, dels primers ordinadors transistoritzats (ja sense vàlvules), obre les portes a l'anomenada segona generació d'ordinadors i significa allò que en podríem dir la fi del paleolític cibernètic. Després vingueren, amb una rapidesa espectacular, successives aportacions (microelectrònica, circuits integrats,...) i, amb elles, els microprocessadors i tota una fertíl *babel* de llenguatges informàtics (FORTRAN, ALGOL, CUBOL, Pascal, BASIC,...) dels quals ens n'hauríem d'ocupar en propers treballs.

VIDEO CLUB FIGUERES

Sta. Margarida, 5
Tel. 51 14 80

FIGUERES

EL N° 1
EN VHS

VIDEO CLUB OLIVA

T.V. -- VIDEO

C/. Pep Ventura, 7

Sistema VHS i Betamax

Totes les pel·lícules multinacionals

Tel. 50 98 53

FIGUERES

IMATGE i SO

VIDEO • TVC • HIFI

SERVEI TÈCNIC PROPÍ - AMB VIDEOS:
SONY - JVC - HITACHI - MITSUBISHI

C/. Sant Vicenç, 29

Tel. 50 70 60

FIGUERES

Electrodomésticos imagen y sonido

RÀDIO - TV - HIFI - VIDEO

Pujada del Castell, 10 Tel. 50 21 03 FIGUERES
C/. Puig-rom, 34 Tel. 25 51 89 ROSES

VIDEO CLUB LA PLAYA

Monturiol, 4
Tel. 50 36 43

Caamaño, 3
FIGUERES

VIDEO-CLUB

SISTEMA VHS - BETAMAX - 2000
Especialitats en il·luminació,
so i vídeo

C/. Norfeu, 21-25

ROSES

Per les ribes del cor

Lina Casanovas

Aquell qui mai no ofrena lloances a la Vida
per tota la bellesa que aplega al seu entorn,
no troba el mar fantàstic ni d'ambre la reina,
no acull el vast missatge de Déu, quan brosta el sol,
ni s'unta els dits d'estrelles, en arribar la fosca,
ni escolta com a un orgue embruixat el vent del nord.

Mesell a xerradissa de grills i mallerenques,
a núvols erradívols o màgiques clarors,
i a grans petites coses, com una simple eruga,
futura voliaina, padrina de les flors,
nou viu pas mai la vida, senzillament vegeta
com una bestiola que trisca, menja i dorm.

Aquell qui quan esclata la tímida i primera
poncella de la ribera, de bosc o de conreu,
no sent com la sorpresa li estava les entranyes
i el nom de Déu no lloa pel fabulós present,
jo el planyo!, perquè és l'home més pobre de la terra,
encara que exerceixi la potestat d'un rei!

Drapaire de la vida que els dies arrossega
com a feixuc bagatge que l'egoisme acreix,
què en treu de dur abrandada la llum de les pupil·les
si és orb a la bellesa que es manifesta arreu?
No val una moixaina la branca que ens ombreja?
I almenys quatre amoretes la font dels saüquers?

És tan divers el rostre, formós, de la Natura!
Hi ha tantes boniqueses a veure en aquest món!
I cadascú n'és l'amo, doncs qui podrà furtar-li
la joia de mirar-les com dels seus ulls el goig?
Hauríem de llevar-nos amb un «mercès!» als llavis,
i hauríem d'adormir-nos amb un «mercès!» al cor!

Què fermes les muntanyes surant damunt les terres!
Que neta la figura dels pins, a l'horitzó!
Quin himne, immensurable, l'allau de les cascades!
Quin rept a les carenes l'espategar dels trons,
i enmig del magne estrèpit, incòlume aquarel·la,
que dolç, ran de timberes, l'autògraf d'una flor!

Aquell qui mai no ofrena lloances a la Vida
pel goig paradisiac de veure's estimat,
no duu l'amor com una secreta escarapel·la:
—la màxima divisa dels místics i dels Sants—
I enoixme és la riquesa que hereda, quan l'estimen,
perquè l'amor dels altres no és pot exigir mai!

Mesell a les besades més pures de la terra,
al dòcil esclavatge, tan ben dissimulat,
al prec sense paraules o al gest amorosívol
que atura les tempestes i encén l'íntima llar,
què en treu de dur abrandada la llum de les pupil·les
si és orb a la tendresa que nia al seu voltant?

Aquest mesell, qui sigui, ja el planyo!, no té culpa
si neix tan miserable o no ha trobat ningú
que el meni per les ribes del cor, la Poesia,
l'esclat de Déu que ens obre, més grans, uns altres ulls
atents al Llibre inèdit i etern de la Natura,
tan simple i tan empíric, tan nou i tan vetust!

I no hi ha cap col·legi que ensenyi la manera
d'estendre la lloança com l'ala d'un ocell,
de viure la justesa de cada instant que passa,
i d'agrair la tasca sublim de l'Univers!
Oh, quina pena el jove que blasma de la Vida
tenint tanta de vida per compartir amb la gent!

I no hi ha cap escola capaç de fer un poeta!...
És una investidura que es porta a l'esperit?
Fóra vital per retre la justa cortesia
a cada nova estampa del nostre paradís!
Tothom té una guspira divina, de poeta...
Per què sols el poeta sap treure'n el profit?

Com no hi ha assignatura per a tan rar estudi
que ensenyi la manera de viure extasiat,
Senyor!, féu-la curulla, la garba de poetes,
ells duen els prodigis perennes, a les mans,
i en canvi a Vostra ofrena constant de meravelles,
amb cada vers us donen mercès per la Beutat!

Filla d'un emigrant de l'Armentera a terres americanes, Lina Casanovas passà la seva infància i joventut a Puerto Rico, New York i Florida. La mort prematura de la mare la retornà a Catalunya, on treballà a les oficines barcelonines de la Warner Bros fins a la seva jubilació, per a instal·lar-se després a Argentona, lluny de la gran ciutat i prop de la natura que tant s'estima.

Poetessa intimista, d'entusiasmes classicistes matisats per quietuds panteistes, Lina Casanovas és una autora quasi clandestina a efectes editorials que ha prodigat la seva poesia entre el cercle de les seves amistats, la qual cosa no ha impedit, però, que al llarg de la seva vida hagi col·leccionat un bon nombre de flors naturals guanyades en els nombrosos Jocs Florals en què ha participat. L'any 1966, però publicà un recull poètic en el pròleg del qual Josep Leon i Humbert presentava l'autora de la següent manera: «Lina Casanovas reflecteix clarament en les seves poesies, al costat de pures i delicioses manifestacions de la seva sensibilitat, la seva interpretació d'unes lleis eternes que el món no pot eludir ni que així ho volgués. I la seguretat en les seves conviccions, refermades en el caliu de la llar, es manifesta sempre, ara dolçament, ara implorant, a voltes dòcil i gentil, d'altres abrandada d'aquest desig irrefrenable de perfecció i de millorament que no la deixa i que sap fer encomanadís».

A tall de mostra, publiquem en aquestes pàgines el seu poema Per les ribes del cor, composició que guanyà la Viola d'Or i Argent en els Jocs Florals de la Tercera Edat convocats per l'Ajuntament de Barcelona el 1984.

Petit capítol de la història del Casino Menestral Figuerenc

Fou el mes de gener del 1856, segons he pogut constatar repassant els llibres que parlen de la història de la capital de l'Alt Empordà, quan nasqué el Casino Menestral Figuerenc, entitat que, amb el temps, esdevindria una de les societats culturals i recreatives més prestigioses de Catalunya.

Eduard Rodeja i Galter, cronista oficial de la ciutat (e.p.r.), en el seu «Llibre de Figueres», que obtingué el premi «Maspons i Camarasa» l'any 1961, explica que «podien ser socis del Casino (quan es creà) tots els estaments, sense que cap d'ells se'n pogués sentir molest», cosa, afegeixo jo, que s'ha mantingut al llarg de totes les èpoques. I després de deixar constància que el 1902 s'inaugurà la seva magnífica biblioteca, diu: «El Casino Menestral ha estat sempre el ritme de la ciutat; per això, s'hi han celebrat grans festes i ha proporcionat a la joventut de diverses generacions grans dies d'alegria, però també és cert que ha sabut col·laborar en les grans afliccions. Així, quan, poc després de la Guerra de Cuba les arques municipals van quedar exhaustes, el Casino Menestral va col·laborar en festes benèfiques i en aquella important cavalcada destinada a recaptar fons per a atendre tantes necessitats...»

Més endavant, Rodeja es refereix a l'extraordinari homenatge que el Casino, juntament amb tota la ciutat, va retre l'any 1861 a Narcís Monturiol, l'il·lustre figuerenc que inventà la navegació submarina, tot nomenant-lo president d'honor de l'entitat. També parla dels seus balls de Carnaval, de les seves activitats de caire cultural... i, sobretot, del llibre d'autògrafs del Casino Menestral, llibre que «és una joia molt important i molt curiosa —remarca— pels personatges que hi han escrit pensaments i hi han posat la signatura...» I no oblida Eduard Rodeja d'esmentar que, parcialment, l'actual local del Casino, situat al carrer Ample, s'inaugurà l'any 1875.

La història del Casino Menestral Figuerenc és, sens dubte de cap mena, molt interessant i curiosa, encara que, potser, poc divulgada. Remenant vells papers, he trobat un programa de les sensacionals revetlles que organitzà la societat per sant Joan i sant Pere el 1932, amb els seus respectius i famosíssims «gran ball de la coca» i «gran ball de la sorpresa», així com una memòria del mateix casal.

La vida de l'entitat durant els primers temps de la guerra civil

Emili Casademont i Comas

Casino Menestral Figuerenc

Revetlles de Sant Joan i Sant Pere

DIES 23 i 28 DE JUNY DE 1932

M'és plaent innovar a vostè i família la celebració de les properes festes que tindran lloc en aquest Casal amb motiu de les revetlles de Sant Joan i Sant Pere, d'acord amb l'ordre del programa que trobarà vostè adjunt.

No hi ha pas dubte que donada la importància d'aitals festes, el saló es veurà abastament concorregut i que tots els actes obtindran l'èxit falaguer que es mereixen.

Casino Menestral Figuerenc, 12 de juny de 1932.

P. A. de la J. D.
PERE CRUSI
Secretari

Dos aspectes del petit opuscle editat pel Casino Menestral Figuerenc amb motiu de les Revetlles de Sant Joan i Sant Pere del 1932

Dijous, dia 23 de juny

Revetlla de Sant Joan
Nit, a les 10.

Selecte ball de revetlla

Gran ball de la «coca»

Dimarts, dia 28 de juny

Revetlla de Sant Pere
Nit, a les 10.

Selecte ball de revetlla

Gran ball de sorpresa

Aquesta abraça el període anual que va des del 18 de novembre del 35 fins al 28 de novembre del 36. Crec que val la pena de donar-hi una ullada.

L'activitat social del Casino en aquesta darrera data, és a dir, quan feia prop de quatre mesos i mig que havia començat la guerra civil, continuava com sempre. «Durant el curs de l'exercici —llegeixo—, els diversos serveis que integren la vida cultural i d'esbarjo del nostre Casal, com són la biblioteca, escola de música (solfeig i piano), balls, cafè, etc., han vingut funcionant amb entera normalitat, malgrat les circumstàncies per les quals travessa el nostre país».

El que no rutllava gaire, tot i les constants millores i preferències que la junta directiva dedicava a la dependència, era el cafè. No obstant això, encara havia donat en el decurs d'aquella anualitat un benefici de 621,99 pessetes (23,54 menys que la passada). El ball, en canvi, anava «en dansa», ja que aportà a les arques de l'entitat

prop de 13.000 pessetes (1.884,90 més que el 1935). De socis, n'hi havia 1489 (38 menys que feia un any). Les seves quotes, indubtablement, constituïen la principal font d'ingressos del Casino Menestral (37.976 pessetes). El benefici efectiu d'aquell exercici fou de 12.033,41 pessetes, que un cop descomptades diferents quantitats en concepte d'amortització de l'edifici, mobiliari, etc., a més a més de la que totalitzaven les despeses de l'emissió d'un emprèstit, donava un benefici líquid de 5.520 pessetes. O sigui, sols un xic més de la meitat dels guanys aconseguits al llarg de l'anualitat anterior, que havien assolit la xifra —molt respectable llavors— de 9.079,27 pessetes. Vulgui's o no, els efectes de la incipient guerra començaven a fer-se sentir...

Tot i així, la junta del Casino Menestral Figuerenc afirmava que «el desenvolupament del Casal ha estat completament normal». Més avall, però, feia

no celebrà assemblea general. Ningú no demanà —em refereixo, naturalment, als socis— que fos convocada, ni es presentà cap proposta per ser discutida. Tampoc no hi hagué, com cal suposar, el reglamentari canvi de junta. «Entenem —deien els seus components— que, en els moments actuals, cal que l'atenció i l'esforç de tots siguin concentrats en qüestions més importants que la que pot significar una variació de junta directiva en una societat recreativa...»

Aquesta era la situació de la més prestigiosa entitat cultural i d'esbarjo de Figueres, i alhora una de les més actives de casa nostra, quan feia molt poc que havia fet el seu terrible esclat una incruenta guerra que duraria tres inacabables anys...

Els membres de la junta directiva del Casino Menestral, en aquells delicats instants, eren els següents: Gerard Garriga i Barberán (president); Joan Xirau i Palau (vice-president 1r.); Narcís Font i Mansanella (vice-president 2n.); Joan Mas i Romans (interventor); Carles Varela i Burc (bibliotecari); Joan Soley i Pla (vocal 1r.); Francesc Frigola i Moncanut (vocal 2n.); Lluís Garreta i Coll (vocal 3r.); Josep Sabater i Gasols (vocal 4rt.); Rafael Janer i Aymà (secretari), i Narcís Ubanell i Traiter (vice-secretari).

Una colla de noms ben coneguts a Figueres. Personalment, recordo amb especial afecte els fa pocs anys traspassats Joan Xirau, el farmacèutic, marit de la també desapareguda i gloriosa poetessa i novel·lista Maria dels Àngels Vayreda, i Francesc Frigola, que m'honoraren amb la seva amistat. Per cert que aquest darrer, en «Xicu» Frigola, que morí el mes de gener del 78, va ser al llarg de moltíssims anys corresponsal a la capital alt-empordanesa de «La Vanguardia». Més que un periodista, era un «home afeccionat a donar notícies» (així s'autodefinia). Xafardejava pertot arreu, impel·lit per la força d'aquest seu irresistible afany, coneixia i era estimat per tothom i sabia tots els «intrínquils» de la gent de la ciutat...

Llibreter

alemany

Pujada del Castell, 43

FIGUERES

